LITOSTROJ

GLASILO DELOVNEGA KOLEKTIVA LITOSTROJ

LETO IX. LJUBLJANA, JUNIJA 1968 ŠTEVILKA 6

TITOVA ZAHVALA

Josip Broz Tito

Beograd, maja 1968

Srdačno zahvaljujem na toplim čestitkama upućenim povodom mog rodjendana.

Tito

Delavski svet ob zahtevah delavcev

Zbor delavcev je bil 10. junija t. l. DSP je obravnaval sklepe DSP takoj naslednjega dne, 11. junija tl., in ugotovil, da se v jedru ujemajo s problematiko, ki se pojavlja v jugoslovanski strojni industriji na splošno in še posebej v Litostroju, kakor je to DSP že ugotovil na svoji prvi seji (po zadnjih volitvah) 31. 5. 1968 in o čemer je nameraval obvestiti delovno skupnost in širšo javnost prek svojega glasila »Litostroj« v junijski številki. Zaradi aktualnosti pa je kasneje sklenil, da objavi gradivo takoj. (To gradivo je bilo objavljeno v posebni izdaji našega časopisa »Med dvema številkama«, ki je bila na voljo članom delovne skupnosti 11. junija tl. — Op. ur.)

Zbor delavcev je predvsem zahteval, DSP pa je s tem soglašal, da je treba bolj odločno in pospešeno reševati vso problematiko podjetja, predvsem pa:

— nagrajevanje v Litostroju,
— notranje probleme, katerih rešitev je odvisna od nas,
— zunanje probleme, katerih rešitev je odvisna od zunanjih dejavnikov.

V zvezi z zgornjim je DSP sklenil:

1. Izplačilo za mesec maj 1968 se opravi po veljavnih aktih.

2. UOP in generalni direktor se obvezujeta, da pripravita enoten pravilnik o nagrajevanju vseh zaposlenih v Litostroju, pri čemer naj se odpravijo vse dosedanje nepravilnosti na eni strani, po drugi plati pa objektivneje porazdele sredstva, ki so na voljo, upoštevajoč pri tem delovni prispevek in delitev po delu.

Glede na zahtevo, postavljeno na zboru delavcev, da se delitev po tako opredeljenih načelih opravi že za mesec junij 1968, se določi rok 14 dni, tj. najkasneje do 25. 6. 1968 za predložitev ustreznega predloga.

3. UOP in uprava podjetja naj nenehno ukrepata, kar zadeva odstranjevanje notranjih problemov.

4. Kar zadeva probleme, katerih razrešitev ni odvisna od nas in ki nam pri našem poslovanju povzročajo mnogo težav brez naše krivde, naj se v obliki, kakor jih je formuliral zbor delavcev 10. 6. 1968 in kakor je ta zbor terjal, pošljejo kot peticija skupščini občine Ljubljana-Šiška, republiškemu izvršnemu svetu, republiški skupščini SRS, zveznemu izvršnemu svetu, zvezni skupščini, predsedniku republike Josipu Brozu-Titu ter vsem zveznim in republiškim poslancem našega volilnega področja. Peticija naj se objavi tudi v našem glasilu.

Peticija vsem pristojnim organom

1. Investicijska oprema, kakršno izdeluje naše podjetje, naj se ne uvaža v prikriti obliki inozemskih kreditov, kajti te kredite plačujemo z obrestmi vred vsi.

Tudi naša industrija, kakor ka tera koli druga industrija v svetu, ne more živeti samo od izvoza. Zato naj se za potrebe domačih investicij zagotovijo v mejah družbenih planov dolgoročni krediti. Dosedanji načini kreditne politike so v večini primerov dopuščali in omogočali domačim investitorjem neupravičeno plasiranje naročil investicijske opreme na tujem trgu.

Zahtevamo zaščito domače industrije pri uvozu investicijske opreme v enaki meri, kakor tudi druge države varujejo svojo industrijo.

2. Sklad za izvoz, ki ga je formirala federacija, naj se pri izvozu investicijske opreme uporabi samo za izvoz živega dela naših delovnih ljudi iz naših tovarn; ta sklad se nikakor ne bi smel uporabljati za kreditiranje inozemskih dobaviteljev in za uvoz takšne opreme od zunaj. Ta sklad se ne sme uporabljati niti za financiranje zemeljskih in drugih del (npr. za financiranje luk v Pakistanu prek podjetja »Milutinović« iz Beograda ali financiranje hidroelektričnih central v Zambiji prek podjetja »Energoprojekt« iz Beograda).

Poiskati je treba nove možnosti za povečanje sklada za izvoz.

3. Znižajo naj se obresti na vse kredite, ker so zdaj zares oderuške. Druge države dajejo ugodnejše kredite, posebno še pri izvoznih poslih. Sedanja visoka obrestna mera v Jugoslaviji pomeni samo prelivanje akumulacije iz podjetja v banko.

4. Tovarni naj se zagotovi dovolj obratnih sredstev. Pri več kot 20 milijardah (Sdin) celotnega dohodka imamo danes na voljo isto kvoto svojih obratnih sredstev kakor takrat, ko smo imeli le 7 milijard Sdin celotnega dohodka.

5. Zagotovi naj se reden uvoz reprodukcijskega materiala in hkrati prepove uvoz nepotrebnih artiklov (pudra, šmink, jabolk, vina in drugih podobnih artiklov), kakor tudi uvoz investicijske opreme, kakršno lahko proizvaja domača industrija.

6. Zaradi ostrih pogojev mednarodne konkurence naj se deliteh dohodka uredi tako, da bo podjetju omogočen in zagotovljen izvoz na zunanja tržišča, in to tako, da ne bo le podjetje nosilo vseh rizikov in posledic te ostre konkurence, kadar nanje ne more vplivati. Prav tako je treba rešiti tudi vprašanja drugih aktualnih, zlasti političnih rizikov, kot so razni nepričakovani mednarodni dogodki, valutarno monetarne spremembe in reforme ip. Večino teh rizikov so doslej nosila le podjetja, čeprav so bili zanje le politična višja sila.

7. Kolektiv meni, da je treba striktno izvajati reformo, a to z enako ostrino tako v gospodarskih, kakor tudi negospodarskih organizacijah in ustanovah. Reforma ne predvideva neomejenih zgornjih meja osebnih dohodkov. Ugotavljamo pa, da imajo najnižje osebne dohodke (od nekvalificiranega delavca do najvišjega strokovnjaka) prav proizvodne organizacije; znani so primeri, ko snažilke v ustanovah zaslužijo več kot visokokvalificiran delavec v industriji.

Težko je govoriti o socialističnih odnosih in enakopravnosti v naši družbi, če so razlike v osebnih dohodkih med proizvodnimi delavci in delavci v trgovini, bankah, upravi, ustanovah itd. takšne, kakršne so sedaj.

Noben kazalec ne kaže npr., da bi delavec neke banke delal več ali da bi potreboval več umskega znanja in vlagal več umskega napora v svoje delo kot npr. projektant.

8. Kolektiv Litostroja meni, da so dajatve občini, republiki in zvezi občutno previsoke in jih je potrebno znižati v korist delovnim organizacijam in dohodku podjetij.

9. Reforma je predvidevala rekonstrukcijo in modernizacijo industrije, tako tudi našega podjetja; v tej smeri pa se ni nič ukrenilo.

Podjetje je v svojem dvajsetletnem obstoju prek družbene akumulacije že petkrat povrnilo investicije, ki jih je družba vložila v Litostroj, kar je vsekakor krajša doba vračanja v tej vrsti industrije kakor drugod po svetu. Pri takšnih dajatvah družbi podjetje ni moglo imeti na voljo potrebnih finančnih sredstev, ki bi mu omogočala modernizacijo in uvajanje nove sodobne tehnologije. To pomeni, da podjetje zaostaja. Pričakujemo, da nam bo širša družbena skupnost z ustreznimi krediti omogočila normalni razvoj.

Vse gornje zahteve delovnega kolektiva je obravnaval tudi delavski svet podjetja dne 11. 6. 1968, se z njimi strinjal in sklenil, da jih pošlje na vse zgoraj omenjene naslove.

Predsednik DS podjetja
T. Z. LITOSTROJ
Ing. Viktor Nolimal

V ognju zahtev, stališč in sklepov

V izredni izdaji našega časopisa (Med dvema številkama, junij 1968) smo objavili poročilo generalnega direktorja Jožeta Kopiniča na seji DSP z dne 31. maja t. l., da bi prikazali vsem članom kolektiva trenutni položaj kovinske industrije in v njem še posebej položaj našega podjetja, hkrati pa tudi perspektive Litostroja.

O dogodkih, ki so sledili tej seji, objavljamo reportažo našega sodelavca Lada Lucuja; v tej redni številki pa še posebej zahteve, ki jih je postavil zbor delavcev 10. junija t. l., sklepe DSP z dne 11. junija t. l., peticijo, namenjeno najvišjim organom v republiki in federaciji, ter stališča naše mladinske in sindikalne organizacije — vse z željo, da bi kar najizčrpneje obvestili vse člane naše delovne skupnosti o tem, kar jih trenutno najbolj zanima.

O problemih, ki so bili te zadnje tedne v središču naše pozornosti, bomo seveda še poročali, tako v rednih številkah našega časopisa kakor v posebnih izdajah »Med dvema številkama«, kjer bomo objavljali predvsem gradivo, namenjeno članom našega kolektiva.

Uredništvo.

Bodo naše zahteve uresničene?

KRONOLOŠKI PRIKAZ

Javno zborovanje...

Prekinitev dela...

Poseben način uveljavljanja pravic...

Kakorkoli že imenujemo dogodke, ki so se odvijali v naši tovarni — nekateri naši problemi so našli pot izven tovarne, šli so v javnost. Odkrili smo svoje težave, jih povedali odgovornim ljudem na občini, mestnemu svetu in republiškim organom.

Mnogo se je nabralo. Vsega ne moremo več reševati sami.

Ne zato, ker nismo sposobni za to.

Krivda za to leži drugje.

Nepravilnosti v tovarni, te bomo popravili sami.

Zunaj tovarne pa smo nemočni.

Delamo vsak dan po osem ur. In trudimo se, da bi delali najbolje. Vsi v tovarni — od generalnega direktorja, konstrukterjev, komercialistov, delavcev pri strojih, livarjev pa do kurirjev...

Pa vseeno ne gre in ne gre... Kje je rešitev?... Kdo je kriv?...

Ponedeljek, 10. junij 1968.

6,00

Noži težkih obdelovalnih strojev na tretjem polju obdelovalnice niso zarezali v kovino.

Stroji so stali, stali so delavci...

6,10

»Hočemo svoj denar«, so zahtevali delavci potem, ko so dobili v roke obračunske lističe za mesec maj.

Prikrajšani smo!«

»Mar res ne smemo povprečno presegati norme za več kot 15 odstotkov? Zakaj je konstrukterjem in normircem dovoljeno presegati norme za petnajst odstotkov več kot nam?«

7.00

»Povejte nam, zakaj delavci v sorodnih tovarnah za enako delo, kot ga opravljamo mi, boljše zaslužijo?«

»Kdo nam bo dal odgovor?«

Prišli so vodilni tovariši iz tovarne. Govorili so delavcem. Jih prepričevali, analizirali...

Njihov odgovor jih ni zadovoljil.

8,00

Zbranim so se s vojimi zahtevami pridružili še brusilci in delavci zaposleni pri lahkih obdelovalnih strojih.

»Če se naši problemi ne morejo rešiti v tovarni, jih bomo reševali zunaj nje!«

8.45

Delavci so iz obdelovalnice v v povorki odšli v livarno. Vse več in več se jim jih je pridružilo. Večina proizvodnih delavcev je prenehala z delom.

9.50

Sprevod v modrih delovnih oblekah je odšel skozi glavni izhod iz tovarne in se po Djakovi-

(Nadaljevanje na 2. strani)

Nova naročila turbin

Hidroelektrarna	Predmet dobave	Teža (ton)	Datum naročila	Rok dobave
KALIMANCI	2 × Francis po 8.560 KM	90	16. 5. 1968	**14 oz. 15 mesecev**
POTPEĆ	1 × Francis 24.800 KM	168	12. 6. 1968	**12 mesecev**
VRUTOK II	2 × Pelton po 50.400 KM	463	19. 6. 1968	19 oz. 21 mesecev
RAVEN II	1 × Francis 8.950 KM	39	19. 6. 1968	23 mesecev

Opombe k seji DSP

Člani delavskega sveta podjetja so se v torek, dne 11. junija zbrali v kino dvorani Izobraževalnega centra, da se seznanijo z zahtevami delavcev, ki so jim jih posredovali v obliki zapisnika, ki je vseboval zaključke z zbora delovnih ljudi. Ta je bil prejšnjega dne v Litostroju.

»Ali še uživamo zaupnico kolektiva?« so se spraševali člani delavskega sveta, saj je bila prejšnji dan izrečena, čeprav popolnoma neupravičeno, marsikatera pikra na račun njihovega dela.

Res niso vedeli odgovora, posebno ne potem, ko je predsednik DS prebral zahteve delavcev, ki so se med drugim dotikale istih problemov, o katerih je že razpravljal novo izvoljeni DSP na svoji prvi seji zadnjega dne meseca maja. Gre za položaj, v katerem se je znašel Litostroj skupaj z drugimi jugoslovanskimi proizvajalci industrijske opreme.

Upamo si trditi, da je delavski svet podjetja zrel in dorastel nalogi, ki mu je zaupana. To je potrdila tudi živa in tehtna razprava na tej izredno pomembni seji.

»Delavski svet naj imenuje komisijo, ki bo pravilno formulirala naše današnje sklepe. Delavci »Litostroja« in vsi, ki smo zaposleni v kovinski industriji, imamo pravico zahtevati, da se uredijo problemi, ki nas teže!« je odločno spregovoril delavec in nadaljeval:

»Moramo dobiti odgovor, zakaj je naše delo manj plačano, kot velja administrativno delo v nekaterih bankah in ustanovah. Ugotavljamo, da ne izvajajo zadostne kontrole nad osebnimi dohodki med zaposlenimi po vsej državi. Ljudi moti, da je težka industrija premalo zaščitena.«

Nekdo je pripomnil:

»Naši problemi morajo priti na dnevni red zasedanja občinske in republiške skupščine. Preko svojih poslancev pa moramo o njih obvestiti tudi zvezne organe.«

Drug za drugim so se člani delavskega sveta prijavljali k diskusiji... Prvi sklep se je glasil:

— Problemi, ki niso odvisni od nas, pri našem poslovanju pa nam povzročajo mnoge težave, naj se v obliki peticije posredujejo vsem odgovornim organom. Formulirajo naj jih po zahtevah prisotnih na zboru litostrojskih delavcev.

Razprava drugega dela seje je bila posvečena nagrajevanju v našem podjetju.

Zbor delavcev je zahteval:

— Za mesec junij naj se izplačajo osebni dohodki po novem enotnem pravilniku.

Časa za sestavo pravilnika o nagrajevanju, ki bo stimuliral vse zaposlene, je ostalo bore malo. V štirinajstih dneh naj torej izdelajo pravilnik, ki mora biti najpravičnejši, boljši od vseh dosedanjih, zajeti pa mora vsa delovna mesta v tovarni. Leta in leta so strokovne ekipe naših in zunanjih sodelavcev sestavljale razne pravilnike o delitvi osebnih dohodkov in sedaj ugotavljamo, da ne zadovoljujejo.

Ali nam bo v tako kratkem času uspelo, kar nam ni do sedaj?

Zapisali smo mnenja članov delavskega sveta:

— Pri sestavljanju pravilnika morajo biti navzoči predstavniki tistih, ki so pedlagali enotna merila o nagrajevanju.

— Če želimo hitro rešitev, predlagamo, da se skupini delavcev dodeli za opravljanje dela kvoto denarja. Mojster ali delovodja skupno z enim ali dvema delavcema iz skupine naj oceni njihovo vestnost in marljivost pri delu ter naj nato ta denar razdeli med svoje tovariše v skupini.

— Pri odločitvi o ukinitvi vseh že obstoječih pravilnikov bi morali biti zelo previdni. Lahko jih je ukiniti, lahko je razpravljati o tem — ali so naši pravilniki stimulativni ali ne? Teže je narediti nove!

— Ali je sploh mogoče izdelati pravilnik, ki bo ugodil vsem zaposlenim?

— Danes vsi kritiziramo pravilnike. Tudi najidealnejšega bi v tej situaciji »raztrgali«. Povečali smo produktivnost, povečali pa smo tudi osebne dohodke. Življenjski stroški so rastli hitreje od naših plač. Mi pa smo na osnovi razlik ob raznih podražitvah prišli do ugotovitve, da pravilniki nenadoma niso več dobri.

— Ne smemo omejiti preseganje norm na 15 odstotkov.

— Vsako preseganje nad 15 odstotkov gre na račun kvalitete izdelka.

— Morda bi moral šef oddelka biti odgovoren za nagrajevanje, seveda ob nadzoru samoupravnih organov?

— Pred leti smo imeli problem s stalnim odhajanjem delavcev iz direktne proizvodnje — šli so v tujino ali v druga podjetja, kjer so več zaslužili. Odhajanje smo zajezili s tem, da smo uvedli progresivni faktor. Kmalu za tem se je pojavila fluktuacija konstrukterjev in projektantov. Zadržali smo jih s pravilnikom o nagrajevanju, ki je temeljil na izdelavi tehnične dokumentacije. Ob vsem tem so bili prizadeti režijski delavci. Tudi zanje smo našli rešitev — režijski dodatek.

— Če odpravimo vse pravilnike o nagrajevanju, lahko vzamemo 90 odstotkov od temeljne postavke izplačila osebnih dohodkov, ki jih je določila analitična ocena delovnih mest. Ostalih deset odstotkov pa naj bi bilo gibljivi del, ki bi se delil po prizadevnosti delavcev.

Veliko in odgovorno delo čaka tiste, ki bodo sestavljali nov pravilnik, kajti že 25. junija mora biti predložen delavskemu svetu in kolektivu v odobritev.

La. LUCU

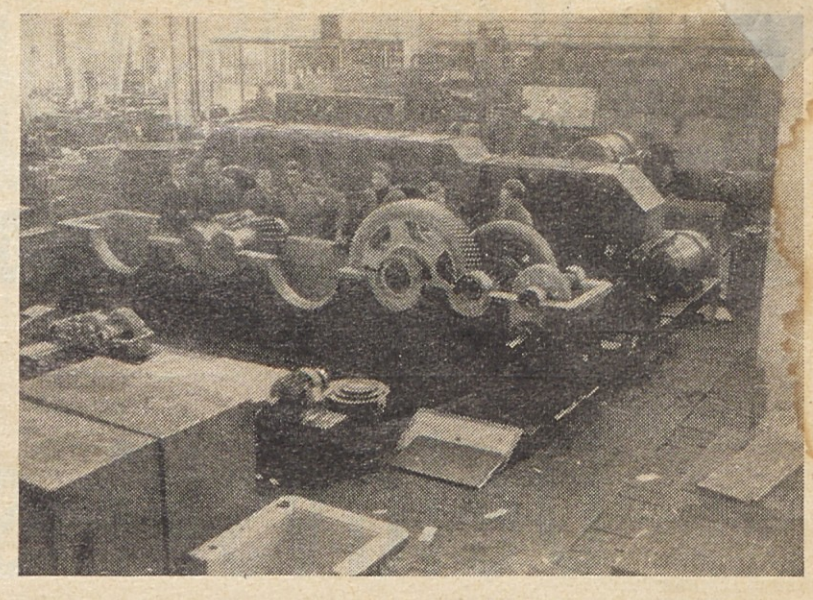

Glavni dvižni reduktor za 400-megapondski maček za HE DJERDAP

Stališča izvršnega odbora sindikata

Izvršni odbor sindikata je na seji 11. 6. tl. obravnaval dogodke prejšnjega dne v kolektivu in ugotovil, da je prišlo do neorganiziranega nastopa proti raznim nepravilnostim v kolektivu in pomanjkljivostim v obstoječih delitvenih odnosih predvsem zaradi premajhne učinkovitosti sindikata in drugih samoupravnih dejavnikov.

Izvršni odbor je v osnovi podprl upravičenost predlogov posvetovanja o spremembi in poenotenju sistema nagrajevanja; strinjal se je s predlogi, da naj bo v prihodnje najnižji osebni dohodek v podjetju 60.000 Sdin; da se zaostri odgovornost organizatorjev proizvodnje in strokovnih služb; da se poenoti izračunavanje norm; da se poostri kontrola nad upravičenostjo nadur; da se vloži v stanovanjsko politiko več socialnih elementov, kot so: višina osebnega dohodka, število otrok, zdravstveno stanje prosilca itd.

Slabo in nepopolno informiranje kolektiva ima za posledico razširjanje raznih dezinformacij in govoric med člani kolektiva (n. pr. izplačevanje dohodkov), kar jih zavaja od tvornega razreševanja bistvenih problemov. Izvršni odbor se je zavzel, da je potrebno v prihodnje pogosteje izdajati tovarniški list; nujno bo večkrat sklicati sestanke po proizvodnih enotah in bolje izkoristiti v namene objektivnega informiranja tudi razglasno postajo.

Izvršni odbor je ocenil, da so bili navedeni problemi že prej predmet obravnavanja v sindikatu in drugih samoupravnih organih, vendar zaradi premajhne zavzetosti in učinkovitosti niso bili zadovoljivo rešeni. Zavezuje se, da bo v prihodnje bolj organizirano in učinkovito reševal probleme, ki težijo litostrojskega delavca.

Hkrati daje izvršni odbor sedanjemu delavskemu svetu vso moralno in politično podporo, ker je prepričan, da bo uspešno sestavil programsko pot razreševanja perečih problemov v kolektivu.

Izvršni odbor je sprejel tudi obvezo, da bo vprašanja, ki so povezana s sistemskimi rešitvami (n. pr. delitev dohodka med delovno organizacijo in družbo, izvozna in uvozna politika, kreditiranje opreme itd.), odločno zastavil prek svojih predstavnikov v mestnih, republiških in zveznih organih ter se zavzel za čimprejšnje ustrezne rešitve.

O dogodkih, ki so se odvijali v našem podjetju, so razpravljali tudi člani ZK. Dogovorili so se, da bodo problemi Litostroja, ki so jih člani kolektiva v teh dneh nakazali, osrednja tema konference članov ZK Titovih zavodov Litostroj. Konferenco bodo sklicali v kratkem.

Sporočilo TK ZM

Tovarniški komite je razpravljal o dogodkih in težavah v tovarni. V svojih stališčih podpira upravičene zahteve, ki so bile iznešene v razpravi. Takole pravijo med drugim:

Podpiramo zahtevo, da se izdela enoten pravilnik o delitvi osebnih dohodkov, ter da je treba zagotoviti pri normiranju za enako delo tudi enake norme.

Podpiramo stališče, da se je treba takoj lotiti smotrnejše organizacije dela. Pri tem je potrebno analizirati smotrnost razporeditve delovnih mest in še posebno kvaliteto dela in strokovno usposobljenost kadrov v administraciji. Mnenja smo, naj bo vsak zaposlen na takšnem mestu, za katerega ima ustrezno strokovno izobrazbo. To mora biti eno od osnovnih načel naše kadrovske politike.

Povečati je treba kontrolo nad odobravanjem in izvrševanjem nadurnega dela, ki naj se opravlja tam in takrat, kadar je to najbolj potrebno.

Mnenja smo, da nekateri vodilni in vodstveni kadri v sedanji situaciji in tudi v prejšnjem obdobju niso zadovoljivo izpolnjevali svojih dolžnosti in nalog; zato podpiramo zahtevo, da je potrebno pregledati uspešnost dela vodilnih in vodstvenih ljudi v podjetju. Vse tiste, ki zaradi strokovne nesposobnosti ali neodgovornosti do dela svojih nalog ne izpolnjujejo dobro, je treba zamenjati.

Mnenja smo, da naj se hitreje iščejo rešitve za reševanje stanovanjskih problemov naših delavcev, pri čemer je potrebno v večji meri kot doslej upoštevati socialne momente (dohodek, število družine in druge življenjske razmere.)

Prepričani smo, da je potrebno energično ukrepati proti vsem pojavom neupravičenega bogatenja, proti vsem pojavom v družbi, kjer dohodki niso odraz dela in dejanskega prispevka, najsi bo to v delovnih kolektivih ali pri posameznikih.

Dajemo podporo vsem tistim dejavnikom, ki se s svojim delom in stališči zavzemajo za hitro reševanje teh problemov.

Menimo tudi, da naj odborniki občinske skupščine in poslanci iz naše delovne organizacije odločno in jasno formulirajo in zagovarjajo ta naša stališča.

Prav tako smo mnenja, da je potrebno hitreje urejati nekatera neustrezno rešena sistemska vprašanja, kakor so:

uvoz — izvoz, kreditna politika itd.

Zavzemamo se za hitro in učinkovito reševanje vseh navedenih problemov, zavedamo pa se, da teh problemov ni mogoče rešiti čez noč in z neorganiziranim, stihijskim delovanjem in pritiskom delovnega kolektiva.

Soglasno menimo, da moramo vsi člani kolektiva organizirano, z vso odgovornostjo in posluhom delovati, da se ta vprašanja rešujejo prek obstoječega samoupravnega sistema. Zato zahtevamo, da DSP in UOP izdelata konkreten program dela za razreševanje teh vprašanj in s tem programom seznanita celoten kolektiv. Prav tako morata zagotoviti tak sistem obveščanja delovnega kolektiva, da bo ta na enostavnejši in razumljiv način seznanjen z izvajanjem delovnega programa in težavami, ki se ob tem porajajo.

Bodo naše zahteve uresničene?

(Nadaljevanje s 1. strani)

čevi cesti usmeril proti poslopju šišenske občinske skupščine.

»Hočemo stoodstotne plače«! je bilo napisano na transparentu, ki so ga nosili na čelu sprevoda.

»Dvaindvajset mesecev nismo dobili polnih plač! Dosti nam je tega!«

11.00

»O naših problemih hočemo spregovoriti z odgovornimi organi — s predstavniki občinskih in republiških organov! Ne gre samo za naše plače, še veliko drugega bi radi povedali!«

Več sto Litostrojčanov je stalo pred občinsko hišo. Niso molčali. Govorniki so se vrstili...

11.30

»Zmanjšajte prispevke, ki jih pobirate od naših plač in od tovarne!«

»Vodilni v podjetju prejemajo previsoke osebne dohodke!«

»Kje je naš sindikat? Njegovega vpliva ni čutiti! Odgovorite, zakaj ste ukinili vozovnice K-15?«

»Direktor ima vezane roke!«

11.45

Zbranim spregovorijo predstavniki občine.

»Hočemo slišati besedo — odgovor na naše vprašanje iz ust republiških organov!«

Delavci so čakali...

12.30

»Mi na izvršnem svetu poznamo vaše težave in obljubljamo, da vam bomo pomagali! Ne boste ostali sami,« je zbranim povedal član IS SRS.

»Verjamemo vam, toda mi želimo, da se takoj začne reševati!«

Pojdite z nami v tovarno! so odgovarjali posamezni glasovi zborujočih.

12.45

»Dokler ne greste z nami, ne gremo od tod!«

Predsednik Občinske skupščine Ljubljana-Šiška in tovariši iz IS SRS so pristali na to, da gredo z delavci, ki so sklenili svoje zborovanje nadaljevati v Litostroju.

Delavci so se mirno vrnili v tovarno.

13.00

Zborovanje se nadaljuje...

Zbrani so izvolili svoje predstavnike iz vrst delavcev, katerih naloga je sestaviti program zahtev, seznam nepravilnosti in težav, ki jih tarejo.

15.00

Delavci Litostroja zahtevamo:

— Minimalni osebni dohodek naj znaša 600 Ndinarjev.

— Za enaka dela naj veljajo enake norme. Zakaj so norme včasih odvisne od normircev? Ti morajo vskladiti svoje delo!

— Znižanje obresti na tovarniške kredite.

— Zagotovitev rednega uvoza reprodukcijskega materiala. Zakaj je za nekatere uvoz kozmetičnih preparatov in pripomočkov važnejši od industriji potrebne opreme.

— Visoki osebni prejemki uslužbencev po bankah in nekaterih ustanovah, ki imajo enako strokovnost kot naši delavci, naj se vskladijo z našimi dohodki.

16.00

Delavci druge izmene prekinejo delo in se pridružijo delavcem, ki v mali kino dvorani izobraževalnega centra nadaljujejo z zborovanjem.

»Delitev osebnih dohodkov v tovarni ni pravilna!«

»Zahtevamo enoten pravilnik za vse zaposlene!«

»Dajatve občini, republiki in federaciji so previsoke!«

17.00

Govori predstavnikov občine, govor direktorja podjetja...

19.00

V zapisniku se kristalizirajo tri temeljne zahteve delavcev, ki so bile izrečene preko vsega dne na takšen ali drugačen način.

— Za mesec junij se izplačajo osebni dohodki po novem, enotnem pravilniku nagrajevanja.

— Obvestijo naj organe občine, republike in zveze, da so prispevki, ki jih vsak mesec odvajamo družbi, previsoki. Potrebno jih je zmanjšati.

Osebne dohodke za mesec maj naj zaenkrat izplačajo še po starem.

L. LUCU

Sklepi samoupravnih organov

Prva seja novega DSP

Na prvi skupni seji starega in novoizvoljenega delavskega sveta podjetja TZ Litostroj z dne 9. 5. 1968 so člani DSP po predhodni obravnavi na UOP, DS PE/S in kolektivu sprejeli poslovno poročilo za leto 1967 in se pridružili ugotovitvam UOP in DS PE/S ter v tej zvezi potrdili predlog sklepov UOP in sicer:

— da se z ozirom na neločljivo povezanost pridobivanja naročil in financiranja kupcev že v tem letu organizira posebna služba, ki bo skrbela za finančna sredstva brez ozira na njihove izvore tu ali v inozemstvu,

— da se zaradi povečanja pridobivanja naročil, ter z ozirom na večje zahteve kupcev glede izbora in kvalitete, pritrdi predlogu glede povišanja stroškov v naslednjih letih za izdelavo ponudb. Po sedanji oceni bi predstavljalo povišanje teh stroškov od dosedanjih 3,4 % na približno 5 % vrednosti ponudb. To povišanje ne bi imelo bistvenega vpliva na lastno ceno naših proizvodov,

— da se zadolži upravo podjetja, da v najkrajšem času prouči stanje naših strojev in naprav ter išče možnosti za nabavo strojev in naprav,

— da se reši odhajanje strokovnih kadrov iz podjetja in v tej smeri tudi uredi politiko nagrajevanja,

— da se dokončno razjasni, kako in kje so vezana finančna sredstva; (n. pr. nekurantni material v MB, material, ki se nahaja in uničuje na litostrojskih terenih, dejanska vrednost nedokončane proizvodnje, kaj je s komisijami, ki niso več interesantne, pa niso obračunane in podobno).

Na tej seji so za člane upravnega odbora bili izvoljeni:

inž. Ivan Cajhen, inž. Franc Gregorič, Franc Jevnikar, Franc Kovač, Maks Kričej, inž. Jože Lisjak, Anton Papež, Emil Vogrič, dipl. inž. Andrej Voje, dipl. inž. Milan Zavadlav.

Za namestnike članov upravnega odbora so bili izvoljeni:

Alojz Berginc, Anton Bezek, Jože Bregar, Ciril Brenčič, Dominik Doma, Andrej Fende, Alfred Kramer, Slavko Majetič, Franc Miklavčič, Bruno Seme.

Člani delavskega sveta so potrdili predlog, da se organizira za člane DSP in UOP, ki so redno prihajali na seje DSP, strokovna ekskurzija v eno izmed jugoslovanskih podjetij kot obisk pri njihovih samoupravljalcih.

Na predlog kadrovske komisije je delavski svet imenoval naslednje komisije:

Komisija za prošnje in pritožbe:

Ivan Bokal, predsednik, Anton Erman, namestnik, Janez Virag, Jernej Mlinar, Avgust Beguš, Karel Korošec, Janez Cigale.

Komisija za izobraževanje:

Martin Zavec, predsednik, Marjan Miklavčič, namestnik, Vlado Krošelj, Ivan Pavšelj, Bruno Seme, Boro Jankovič, Jože Stojnič.

Komisija za prevzem in izločitev osnovnih sredstev:

Inž. Jože Lisjak, predsednik, dipl. inž. Stane Bradeško, namestnik, František Dvoržak, Janez Černak, Jakob Žakelj, Franc Černivec, Viktor Vidovič.

Komisija za higiensko, tehnično požarno varnostno zaščito:

Ciril Venika, predsednik, Franc Nose, namestnik, Alojz Gruden, Avgust Kočar, Ciril Brančič.

Komisija za pohvale in odlikovanja:

Ivo Sabol, predsednik, Vlado Mlinar, namestnik, inž. Franc Rozman, Dana Berčič, Filip Rant.

Komisija za izrekanje ukrepov:

Alojz Zelnik, predsednik, Avgust Pongrac, Milan Seme.
namestniki:
Jurij Legvart, Franc Ušaj, Jože Jambrovič.

Plodna razprava na seji dne 31. V. 1968

Poročilo gen. direktorja o trenutnem položaju Litostroja smo objavili v posebni številki. Tu objavljamo še izvleček iz razprave. — Op. ur.

Po poročilu generalnega direktorja o trenutnem položaju in perspektivah Litostroja, ki so mu vsi navzoči prisluhnili z največjim zanimanjem, se je razvnela živahna razprava, ki je bila nedvomno bolj plodna in stvarna kakor marsikatera doslej. Vzrok za to je treba iskati predvsem v izčrpnem informativnem poročilu generalnega direktorja, ki mimo svetlob ni prikrivalo senc trenutnega položaja. Zato so se tudi posamezni diskutanti, ki se jih je razvrstilo več kot 35 (menda je bil to rekord v stvarnih diskusijah delavskega sveta podjetja!), lotevali posameznih konkretnih problemov, kakor jih je nakazalo poročilo, dodali pa so še nekaj svojih. Tu bomo povzeli samo nekaj glavnih misli — ne glede na osebe govornikov, ki so jih izrekli, kajti pomembni se nam zde samo načeti problemi. Ognili se bomo tudi tistim problemom, ki se v diskusijah pred delavskim svetom podjetja navadno ponavljajo in ki kažejo bolj osebno kakor splošno prizadetost.

Naj kot splošno opažanje omenimo še to, da si je večina diskutantov prizadevala, kako bi na seji formulirali konkretne sklepe s smernicami za prihodnje delo. Seja v tem pogledu morda ni povsem zadovoljila, vendar je treba opomniti, da je inž. Viktor Nolimal zelo spretno opredelil nekatera temeljna vprašanja, o katerih bo moral delavski svet podjetja ne le razpravljati, temveč tudi ugotavljati izpolnjevanje prevzetih obveznosti ali vsaj dobre volje tega osrednjega samoupravnega organa v podjetju.

Naj kot pozitivno ugotovimo še to, da sta dva izmed govornikov zelo primerno poudarila potrebo po večjem sodelovanju članov naših samoupravnih organov z glasilom delovnega kolektiva, kjer se razprava o raznih perečih problemih podjetja lahko nadaljuje v sicer nekoliko drugačni (pismeni in manj priložnostni), a zato nič manj pomembni in dragoceni obliki, kakor si to želi tudi uredništvo našega glasila.

Kar zadeva načelno vprašanje, kje je pravzaprav ključ za razrešitev raznih perečih vprašanj, ki vplivajo na trenutni položaj podjetja: ali v poskusih odstranjevanja nekaterih zunanjih ovir za uspešno poslovanje, ki jih je nazorno prikazalo poročilo, ali pa v odstranjevanju notranjih ovir in premagovanju vseh domačih slabosti (izmet, kasnitev v rokih, stimulativnejše nagrajevanje itd.), ki so bile prav tako nakazane, je razveseljivo, da se je večina diskutantov ogrevala predvsem za drugo pot (in to s konkretnimi primeri), čeprav so vodstvu podjetja priporočali, naj ne zanemarja pravilnega postavljanja tako naše problematike kakor problematike vse jugoslovanske kovinske industrije, kjer je to le mogoče.

Konkretno je bilo tudi vprašanje člana delavskega sveta, kaj namerava vodstvo podjetja — razen nabave novih strojev in pridobitve strokovnjakov — še ukreniti, da bi zmanjšali stroške proizvodnje in lastno ceno ter da bi bilo podjetje doma in zunaj konkurenčno. Mnogo diskutantov se je oglasilo k vprašanju zamujanja rokov, pri čemer so nekateri sprožili tudi razna obrobna vprašanja (kakor npr. pretogo kadrovsko politiko ip.). Nekdo je postavil tale problem: Zakaj se iz napak ne učimo? Zakaj nimamo centralnega evidenčnega mesta, ki bi napake (recimo izmet, zgrešene konstrukcije, rezultate montaže ali preizkusnih pogonov) beležilo, pa ne le zato, da bi odgovorne klicali na odgovornost, temveč tudi zato, da takšnih napak ne bi ponavljali. Kot konkreten primer je navedel izdelavo turbinskih tekačev, pri katerih z lastno ceno ne pridemo pod svetovno ceno.

Eden izmed diskutantov se je zavzel za ureditev delavnice, kjer montirajo talna transportna vozila, kar bo — po izjavi odgovornega šefa — v kratkem urejeno. Drugi so se zavzeli za večje varčevanje z materialom. Nekdo je k tem prizadevanjem članov kolektiva, da bi poiskali predvsem notrajne rezerve, skeptično pripomnil, da ne bi prišli na zeleno vejo, četudi bi vse slabosti odpravili, dokler ne bodo rešena vprašanja, ki so v zvezi s celotnim položajem jugoslovanske kovinske industrije. (Za primer je navedel podatek z nekega zagrebškega posveta, po katerem je kovinska industrija pri nas pod petodstotno stopnjo akumulativnosti, kar je po mnenju ekonomskih strokovnjakov spodnja meja za eksistenco neke proizvodnje.) Drug tak splošen problem je po mnenju istega govornika preveliko odlivanje ustvarjenega družbenega dohodka zunaj našega področja.

Turbinski strokovnjak se je dotaknil čudnih primerov našega kreditiranja tovarn v inozemstvu, celo na zahodu, ko naša podjetja dajejo kredite za objekte v tujini, za katere potem ne izdelujejo opreme naša, temveč tuja podjetja. Generalni direktor je opomnil, da se je o takšnih primerih (na opozorila iz industrije) razpravljalo tudi v zvezni skupščini. Tistim, ki so se zavzemali za to, da bi bilo treba take in podobne zunanje ovire sproti prikazovati pristojnim in jih opozarjati nanje, je odgovoril predsednik DSP: Oboje (zunanje in notranje ovire) moramo imeti stalno pred očmi. Ne strinjam pa se s tem, da bi ustvarjali psihozo, češ, počakajmo na zunanje rešitve, šele potem bi se lotili razčiščevanj doma. Nekdo je to nasprotje prizadevanj v eno ali drugo smer oznamoval z duhovito opombo: »Podjetje je sicer res v položaju, ko je podobno zavezani vreči; vendar pa je le naša stvar, kako priti ven.«

Precej diskusije je bilo namenjene tudi osebnim dohodkom, o čemer je inž. Viktor Nolimal podal prepričljiva in stvarna pojasnila. Nekdo je v tej zvezi dejal, da pri izmetu dejansko nagrajujemo nekoga, ki ni opravil svojega dela. Tehnični direktor inž. Pentek je tu podal nekaj pojasnil in podatkov o dejanskem gibanju izmeta, ki kaže v zadnjem času tendenco k upadanju, čeprav je še zmeraj previsok. V prvem delu diskusije so se izluščila zlasti tri konkretna vprašanja, ki jih je predsednik DSP oznamoval kot najbolj pereče neposredne naloge v podjetju: 1. kaj bo podjetje še storilo za zniževanje stroškov in lastne cene, 2. izmet, ki je za podjetje zelo boleča točka, 3. kasnitev rokov.

KJE SMO ?

Do sedaj smo že dvakrat odgovorili na isto vprašanje. Bilo je to v marcu in v aprilu. Ali se lahko že nehamo spraševati? Če bi se, bi napravili veliko napako. Zato ravno nasprotno — še z večjim poudarkom se moramo spraševati, k j e s m o na naši poti, ki smo jo nakazali v proizvodnem, finančnem in drugih načrtih podjetja.

Ne bo odveč, če ponovimo, kaj piše na cilju te naše poti:

Skupne proizvodnje	18 510 ton
Blagovne proizvodnje	12 560 ton
Finančne realizacije	212 650 000 Ndin
Osebni prejemki	60 525 000 Ndin

In še marsikaj drugega piše tam. Ali bomo kos tem nalogam? To še ne vemo. Toda ravno zato moramo sproti kontrolirati naše delo in pravočasno ukrepati.

Sedaj je že 5 mesecev za nami. Ta predstavlja 5/12 ali 41,66 % leta. Ali so tolikšni tudi naši poslovni rezultati? Poglejmo jih:

Finančna realizacija (v Ndin)		%	%
— fakturirana	77 209 966	87,02	36,30
— vnovčena	64 822 790	73,06	30,48
Blagovna proizvodnja (v tonah)		%	%
— skupna	7 202,2	96,51	38,90
— finalizirana	4 949,9	99,97	39,41
— odpremljena	4 639,4	93,70	36,93

V predzadnjem stolpcu je navedena odstotkovna izpolnitev petmesečnega dinamičnega načrta. Dobri rezultati so tisti, ki so večji od 100 %. V zadnjem stolpcu pa je navedena odstotkovna izpolnitev celoletnega načrta. Dobri rezultati bi bili tisti nad 41,66 %!

N. V.

Kaj prinaša revidirana AODM

Oktobra leta 1966 je bila v našem podjetju uvedena analitična ocena delovnih mest (AODM), ki je vsa delovna mesta z ozirom na tedanje tarifne postavke prevrednotila. Zelo obsežno delo je opravila komisija pri DSP, ki je s potrditvijo AODM bila razrešena svojih nalog. Za reševanje pripomb, pritožb in upoštevanje predlogov za dopolnitev analitične ocene je bilo nato ustanovljeno samoupravno telo za vrednotenje delovnega prispevka (STDP) s svojim poslovnikom. Poslovnik opredeljuje tudi druge naloge s področja delitve. Zaradi obsežnosti dela ob revidiranju analitične ocene samoupravno telo ni realiziralo glavnega cilja, da bi končno ugotovili, kaj smo v Litostroju na področju nagrajevanja v celoti dosegli.

Analitična ocena je pokazala vrsto pomanjkljivosti. Veliko število nazivov po delovnih mestih, ki je sicer v fazi zbiranja gradiva bilo opravičljivo, je po prevedbi povzročilo težave. Za vsakim nazivom se je skrivala zahteva po posebni ocenitvi. Nevsklajenost analitičnih ocen, v katere so bili prevedeni delavci s kategorijami del, je povzročila pritisk na zvišanje normskih osnov. Določene pomanjkljivosti so se pokazale v besedilu posameznih definicij zahtevkov v metodi za analitično oceno.

Samoupravno telo za vrednotenje delovnega prispevka je najprej poenostavilo nazive in jih izoblikovalo v seznam delovnih mest po funkcionalni pomembnosti. Praksa je pokazala, da bi se tako opredeljeni nazivi lahko še bolj poenotili, kljub nekaterim težnjam in poizkusom po oblikovanjih novih »specialnih« nazivov, preko katerih se skuša istočasno uveljaviti tudi višja ocenitev. Poleg sprememb v vrednotenju posameznih zahtevkov za strokovno izobrazbo in strokovno prakso je besedilo ostalo v glavnem enako. Zahtevek odgovornosti za sredstva je bil opuščen zato, ker ni mogoče točno opredeljevanje kvalitete delovnih sredstev, ki so podvržena obrabi. Ker je ta zahtevek mnoga delovna mesta delil v večje število analitičnih stopenj kot imamo kategorij dela, je bila njegova opustitev še toliko bolj utemeljena. Pokazalo se je namreč, da vrednosti ustrezne kategorije dela ustrezajo le ustrezne analitične stopnje. Kritizirali so tudi to, da imajo delavci tiste ure, ko ne delajo po učinku, višje vrednotene kot pa tiste po normi. Pri nekaterih delovnih mestih je podobno nenormalno ocenitev ustvarjal zahtevek za telesni napor. Člani STDP so smatrali, da bi bilo bolj ustrezno ta zahtevek prikazati ob delovnih pogojih. S tem je v celoti omogočena vrednostna primerjava analitičnih stopenj s kategorijami dela. V metodi za ocenitev je nov zahtevek za napor uma. Ta zahtevek omogoča bolj objektivno ocenitev nekaterih strokovno-kreatorskih delovnih mest, ki so bila prenizko oz. neustrezno ocenjena. Deloma spremenjen je končno tudi zahtevek za napor v zvezi z organizacijo in ukrepanjem. Ta je spodbujal tiste, ki so bili ocenjeni po številu podrejenih, k povečanju števila le-teh. Besedilo zahtevka je izoblikovano v smislu vpliva nja na delo manjših ali večjih oddelkov, delavnic ali organizacijskih enot.

Metoda z osnovami za delovne pogoje, ki je bila sicer izdelana že v času delovanja predhodne komisije, je STDP le malo revidiral. Bolj pomembna je bila naloga, da bi ugotovili vsa delovna mesta v podjetju, ki so izpostavljena vplivu okolja. Drugače povedano, skušali smo spoznati tiste objekte, prostore oz. delovne operacije, kjer so taki ali drugačni vplivi okolja. Z razpravo v kolektivu bo ocenitev po osnovah za delovne pogoje možno bolj temeljito dopolniti.

Metoda za analitično oceno delovnih mest je bila skupno z normativnim aktom, ki pojasnjuje način uporabe metodologije in izvedbo ocenitve posameznih delovnih mest, dana v razpravo kolektivu. Čas za razpravo je potekel 15. junija. Skoraj vse pripombe se nanašajo na ocenitev in jih bo mogoče upoštevati šele tedaj, ko bodo samoupravni organi potrdili revidirano metodo, na osnovi katere bo napravljena ocenitev. Gradivo k splošni obravnavi revidirane metode in normativnega akta o njeni izvedbi, v katerem so ocenjena vsa delovna mesta, smo kolektivu posredovali le zaradi lažjega razumevanja in uporabe metode.

Ne glede na to, da bomo imeli v prihodnje enoten pravilnik za nagrajevanje, ostane analitična ocena delovnih mest temeljna osnova, na kateri bo mogoče graditi ostale elemente za nagrajevanje.

V. KOVAČ

HIDROELEKTRARNE NA CETINI

KRALJEVAC, prva hidroelektrarna v tem energetsko zelo zanimivem področju, je stekla že leta 1913. S štirimi Francisovimi spiralnimi turbinami z vodoravno gredjo (2 × 28.000 KS + 2 × 20.000 KS) je pomenila največjo vodno elektrarno v stari Jugoslaviji. Otrok je bila svojega časa tako po gradnji in opremi kot po kraju postavitve in množini izkoriščane vodne moči. Zdi se nam majhna in negospodarna . . .

Dandanes ne moremo več priznavati zakonov gospodarnosti, ki so tokrat narekovali tujemu kapitalu višino instalacije in izbiro kraja. Skoro pomilovalno se že nasmihamo takim močem, predvsem pa ne postavljamo več hidroenergetskih objektov samih za sebe, temveč le še v sklopu smotrnega reševanja vprašanj vodnega gospodarstva celotnega področja.

HE PERUČA (2×29.000 KS, 1959) in HE SPLIT (2×163.000 KS, 1960/61) že predstavljata pokriti površini v mozaiku hidroenergetskih naprav, ki so planirane v porečju Cetine in pri katerih se želimo nekoliko pomuditi.

Kratka, vendar pomembna reka

Cetina izvira 335 m visoko na zgornjem robu Cetinskega polja. Vzporedna gorska grebena Svilaje in Dinarske planine ji dajeta smer proti jugovzhodu. V tej smeri leno preteče Sinjsko polje, da zareže na njegovem južnem koncu pri skoro še vedno nespremenjeni smeri globoko kanjonsko strugo v pogorje, ki omejuje to veliko kraško polje z južne strani. Pri Zadvarju se ostro obrne proti zahodu, obkroži visoki Mosor in se pri Omišu izliva v morje.

Porečje Cetine, tj. ozemlje, ki je nagnjeno proti njeni strugi, tako da odtekajo vode vanjo, meri približno 1500 km² in dobiva obilne padavine. Če se voda ne bi odtekala in izhlapevala, bi padavine pokrile porečje Cetine vsako leto s plastjo vode visoko približno 1,3 m. Tako tudi vode, ki jih odvaja Cetina, niso majhne, čeprav doseže njeno strugo približno le 60 % padavin.

Cetina na svoji približno 50 km dolgi poti do vstopa v sotesko nima pomembnega padca: komaj približno 45 m ga ima na voljo. Drugače pa je na njenem spodnjem toku skozi sotesko, kjer pade na celotni dolžini 50 km do izliva v morje kar za 290 m. Cetina preteče ta del poti v številnih brzicah, ki prispevajo k slikovitosti soteske. Pred Dvarom napravi Cetina celo nad 30 m visok slap imenovan Velika Gubavica, pod Dvarom pa 5 m visoko Malo Gubavico.

Obilna voda in razmeroma visok padec njenega spodnjega dela uvrščata Cetino med naše v energetskem pogledu zelo zanimive reke. Iz nje bi mogli — ne glede na že zgrajene hidroelektrarne — pridobiti letno še kar 3.500 milijonov kWh. Ta številka postavlja Cetino kljub njeni skromni celotni dolžini (komaj 100 km) na peto mesto med našimi rekami. Po hidroenergetskem potencialu jo presegajo le Drina, Donava, Neretva, Drava in Vardar.

Kraška polja nad Cetino

Nekako severovzhodno nad zgornjim tokom Cetine so razpostavljena v obliki velikanskih stopnic obsežna kraška polja. Prvo stopnico, približno 700 m nad morjem, predstavljata Livanjsko polje in Buško blato. Na drugi stopnici 860 m nad morjem leži Duvanjsko polje. Še višje — 900 m — se razprostira Glamočko polje in na zadnji stopnici — 1100 m nad morjem — Kupreško polje.

Tudi ta polja so deležna obilnih padavin. Reke, ki so na zemljevidih narisane na njih, so ponikalnice. Na planem se ne stekajo v druge reke, temveč tečejo z obeh koncev polja proti sredini ter pri tem ponikajo, da pod zemljo najdejo pot v večjo reko ali morje. Vode teh rek ponikalnic v obliki podzemeljskih izvirov napajajo tudi Cetino, zaradi česar smatramo, da pripadajo našteta kraška polja tako imenovanemu širšemu porečju Cetine. Še bolj pa govori v prid take pripadnosti okoliščina, da nameravajo vodo kraških polj po umetnih kanalih in predorih speljati v Cetino, pri čemer bi višinske razlike med posameznimi stopnicami energetsko izkoriščali.

Skupno s tem širšim področjem naraste tako porečje Cetine na 4.100 km², kar znatno prispeva k njeni energetski pomembnosti.

Izsuševanje, namakanje, energetika

K vsem navedenim energetsko ugodnim lastnostim porečja Cetine je treba dostaviti zelo neprijetno značilnost. Vsa letna količina padavin pade namreč na to področje v dveh razmeroma kratkih obdobjih: pomladno deževje v marcu in aprilu, ter pozno jesensko v novembru in decembru. Vmes so padavine redke.

Tako neenakomerno nastopanje padavin povzroča na vseh kraških poljih redne in velike poplave. Poplave so tem dolgotrajnejše, čim bolj so zamašeni požiralniki. Proti poplavam so se nekdaj borili tako, da so požiralnike čistili in odpirali ter z rešetkami preprečevali zamašitev med natokom voda. Ti ukrepi so bili uspešni le deloma. Učinkovitejša je bila gradnja kanalov, ki so zbirali in odvajali vodo k požiralnikom. Vendar tudi kanali sami niso mogli povsem zadovoljiti, saj nezadostne naravne propustnosti požiralnikov niso povečali. Mimo tega so bila vsa ta prizadevanja le enostranska. Skušala so preprečiti poplave, niso pa reševala vprašanja navodnjavanja zemlje, ki jo je v sušnih obdobjih sonce neusmiljeno osušilo, da je na njej zamrlo vsako rastlinstvo.

Znatne površine sicer plodnih kraških polj rešujejo za poljedelstvo le sodobni načini osuševanja in namakanja. Z gradnjo tako imenovanih retenzij namenoma in začasno zadržujejo vodo na določenem področju, da jo ob sušnih mesecih po namakalnih kanalih dovajajo žejni zemlji. Odvečno vodo pa ob času padavin vodijo po kanalih, rečnih strugah in predorih v večja jezera za dolinskimi pregradami, kjer je voda potem na voljo vse leto, da žene turbine, proizvaja energijo in po potrebi tudi namaka polja. V teh jezerih je nabrano ali akumulirano veliko vodne energije, zaradi česar jih imenujemo akumulacijska jezera ali krajše akumulacije.

Tako dandanes vprašanje vodnega gospodarstva v kraškem svetu ne rešuje več samo poljedelstvo, temveč je k reševanju pritegnjen tudi še drug pomemben gospodarski interesent, tj. energetika. Poljedelstvo je zainteresirano na preprečevanju poplav, osuševanju in namakanju zemlje, energetika pa na kilovatnih urah, ki jih je mogoče proizvesti pri kontroliranem spuščanju vode s stopnice na stopnico.

Kot vsakega državljana Jugoslavije nas tudi Litostrojce vsa gospodarska vprašanja posredno zadevajo; na vprašanju energetike in nadaljnje izgradnje hidroelektrarn v Jugoslaviji pa smo tako rekoč neposredno in življenjsko zainteresirani. Zato ne bo odveč, da se pobliže seznanimo s planirano energetsko izgradnjo porečja Cetine, ki predstavlja lep primer skupnega ali kompleksnega pristopanja več gospodarskih interesentov k iskanju najugodnejše rešitve vodnogospodarskega vprašanja določenega področja.

Hidroelektrarne v ožjem porečju Cetine

HE PERUČA je bila prvi hidroenergetski objekt, ki se je vključil v smotrno izgradnjo porečja Cetine in ki — za razliko od HE KRALJEVCA — ni več čista pretočna hidroelektrarna, temveč akumulacijska hidroelektrarna. Ne rešuje torej samo vprašanje energetike, temveč prispeva tudi k zadrževanju voda. S svojo akumulacijo za 540 milijonov m³ vode, ki je za sedaj največja akumulacija v Jugoslaviji, že lahko sprejme 14 % skupne letne vodne količine Cetine. Prelivanja zato še ne more preprečiti.

HE SPLIT je primer sodobnega projektiranja vodnih elektrarn. O njeni veličini in velikopoteznosti projektiranja se najlaže prepričamo na primerjavi z že omenjeno HE KRALJEVAC. Medtem ko le-ta energetsko izkorišča naravni padec Velike Gubavice, preseka dovodni tlačni rov HE SPLIT med Prančevići v kanjonu Cetine in Zakučcem ob morju pretežni del zanke Cetine, tako da je za proizvodnjo energije na voljo 265 m čistega padca, tj. skoro celotni padec kanjonskega dela Cetine.

Kot je bilo že omenjeno, obratujeta v HE SPLIT dva agregata po 163.000 KS, ki požira skupaj nekaj nad 100 m³ vode na sekundo. Vodo dobivata iz akumulacijskega jezera nad pregrado pri Prančevićih, kamor doteka po naravni strugi Cetine reguliran pretok HE PERUČE, še več pa nereguliranih voda Cetine, ki prihajajo v njeno strugo med HE PERUČO in akumulacijo HE SPLIT. Požiralnost obeh turbin v HE SPLIT ne zadošča, da bi ob navalu velikih voda vsa voda mogla skozi turbine; niti ni akumulacija Prančevići dovolj obsežna, da bi mogla to vodo zadržati. Med jesenskim in pomladnim deževjem se torej še vedno prelivajo velike vodne količine preko pregrade HE SPLIT in neizkoriščene odtekajo po kanjonu v morje. Del tako izgubljene vode sicer izkoristi HE KRALJEVAC, toda zaradi velike razlike med padcema HE KRALJEVAC in HE SPLIT računajo, da gre kljub temu v škodo letno približno 1/4 milijarde kilovatnih ur energije.

Prelivanje vode in energetske izgube bodo preprečili tako, da bodo v strojnici HE SPLIT montirali še dva agregata, ki bosta po svojih močeh enaka sedanjim strojem. Strojnica v potrebni velikosti je že zgrajena, saj so projektanti že na samem začetku predvideli 4 agregate po 163.000 KS. Pač pa bo treba še zgraditi dovodne naprave za oba dodatna agregata in seveda izdelati in montirati turbine in generatorje z vso pomožno opremo. Dela s tem v zvezi označujemo v Litostroju na kratko kot HE SPLIT II.

Po izpopolnitvi HE SPLIT stari HE KRALJEVAC ne bo več ostalo veliko vode, izgubila bo svoj pomen in po vsej verjetnosti jo bodo tudi opustili. Taka usoda je nujna ne toliko zaradi starosti naprave, kot zaradi okoliščine, da ni bila postavljena kot objekt, ki se vključuje v načrt o najuspešnejšem reševanju vodnega gospodarstva celotnega porečja Cetine.

Po projektu izgradnje ožjega porečja Cetine je predvidena v kanjonu Cetine še HE DJALE. V njej bosta obratovali dve Kaplanovi turbini po 23.600 KS na padcu 22 m. Hidrocentrala bo prav tako akumulacijska in bo pomagala zadrževati vodo Cetine. Njena dolinska pregrada in strojnica bosta postavljeni na zgornjem koncu akumulacije Prančevići, zajezena vodna gladina pa bo segala po Cetini navzgor do Trilja.

Hidroenergetski sistem ORLOVAC

Nad Triljem se izliva v Cetino reka Ruda, na katere zgornjem koncu bodo zgradili strojnico HE ORLOVAC. Po legi strojnice bi torej mogli to hidroelektrarno prištevati k ožjemu porečju Cetine. Tega vendar ne delamo, ker bo HE ORLOVAC dobila svojo vodo s prve kraške »stopnice«. Njena naloga bo namreč zbirati vodo na Livanjskem polju in Buškem blatu ter jo kontrolirano dovajati v Cetino.

Voda bo k hidroelektrarni dotekala iz akumulacijskega jezera Lipa (z zgornjo gladino 703 m nad morjem) po 12 km dolgem predoru skozi planino Kamešnico. Ta predor se bo končal z izravnalnikom, iz katerega bo speljan navpično navzdol tlačni cevovod do strojnice ob Rudi. Dovodni predor in tlačni cevovod bosta zgrajena za prevod 70 m³ vode na sekundo, ki bo dotekala k turbinam z višine 384 m. To vodno moč bodo pretvarjale v mehanično moč za pogon generatorjev dve ali tri Francisove spiralne turbine po 165.000 oziroma 110.000 KS.

Med objekte hidroenergetskega sistema ORLOVAC sodi retenzija Čaprezlije na severozahodnem koncu Livanjskega polja. Po posebni mreži kanalov se bodo v njej zbirale vode tega področja. Ker je ta del Livanjskega polja najnižji, bo pri polnem jezeru gladina vode komaj na koti 705 m. Ta lega vode ne zadošča — posebno ne pri delno izpraznjenem jezeru — da bi voda lahko sama odtekala v akumulacijo Lipa. Zato bodo zgradili črpalno postajo LUSNIĆ, ki bo po potrebi dvigala vodo v kanal, da bo po njem odtekala preko srednjega dela Livanjskega polja v akumulacijo Lipa. Ta kanal bo hkrati prestregel tudi naravne vodotoke tega področja.

V deževnih obdobjih bo dotekalo po omenjenem kanalu mnogo več vode, kot je more zajeti akumulacijsko jezero Lipa in jo lahko predelajo turbine v HE ORLOVAC. Da voda v takem primeru ne bi poplavila polja, jo bodo odvajali po 7 km dolgem kanalu v akumulacijo Buško blato za pregrado pri Podgradini.

Akumulacija Buško blato bo najvažnejši objekt v sistemu ORLOVAC. S svojo ogromno prostornino okoli 800 milijonov m³ bo lahko sprejela toliko vode, kolikor je bodo v več letih dali njeni pritoki in kanal iz Lipe. Pri polnem jezeru bo vodna gladina dvignjena na koto 716,4 m, kar pomeni, da bo treba vodo, ki doteka po kanalu iz Lipe, črpati v jezero. To nalogo bodo prevzele

(Nadaljevanje na 5. strani)

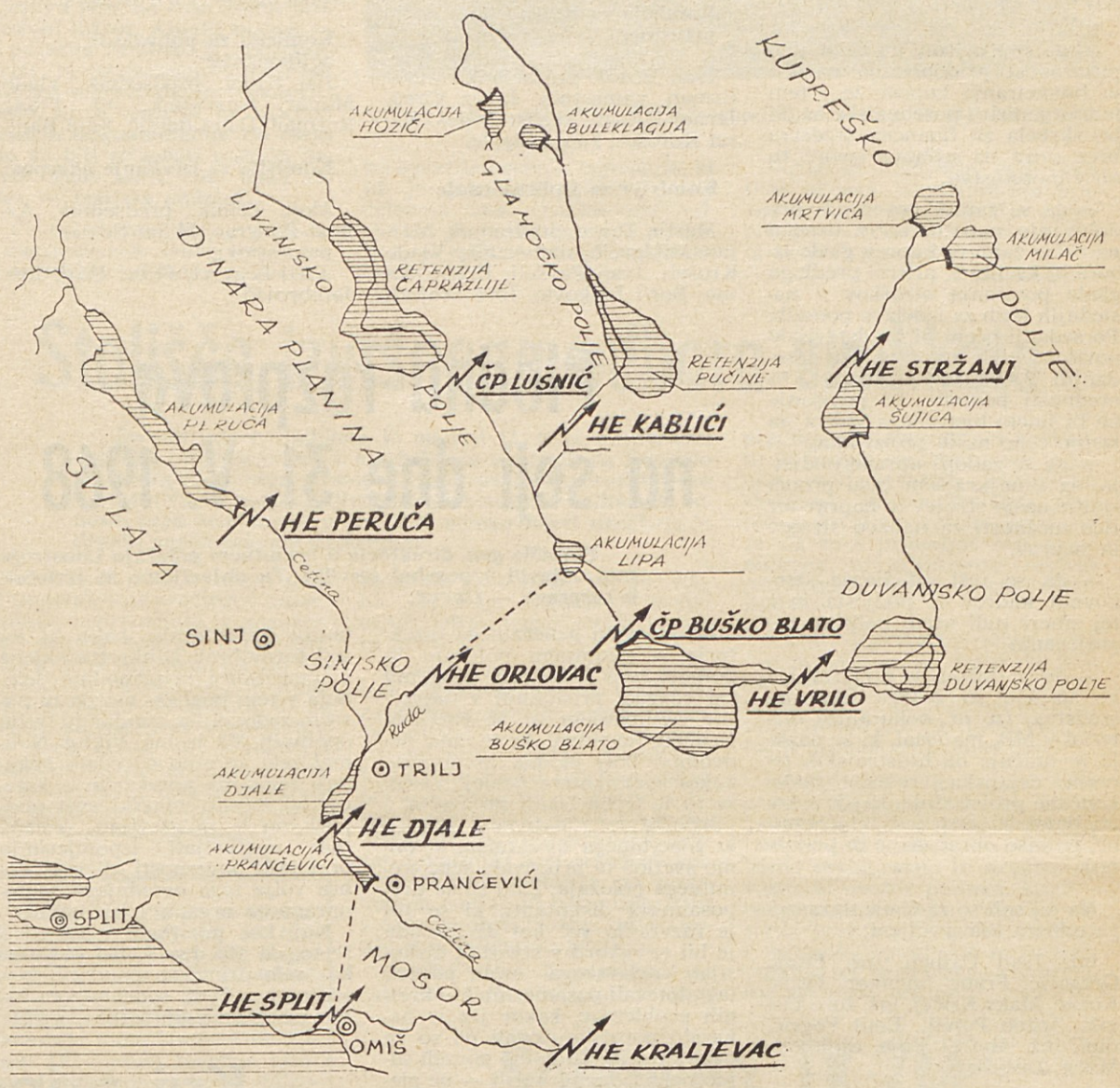

Pregled proizvodnje v prvih petih mesecih

Člani delavskega sveta podjetja so na svoji seji dne 30. I. 1968 sprejeli in potrdili letne plane za leto 1968, in sicer:

a) letni plan proizvodnje z 18.510 ton skupne proizvodnje

b) v vrednosti po fakturirani realizaciji z 21,,565,000.000 Sdin.

Po delitvenih razmerjih je s tem planom določeno, da odpade za bruto (bruto) osebne dohodke za leto 1968 od planirane fakturirane realizacije 6,,060,000.000 Sdin, t. j. 28,5 % od fakturirane realizacije oz. statično ca. 505,000.000 Sdin bruto (bruto) osebnih dohodkov na mesec.

V prvih **petih** mesecih je podjetje dejansko ustvarilo:

a) skupne proizvodnje 7202,2 tone

b) oziroma fakturirane realizacije 7,,720,996.630.— Sdin.

V okviru letnih planov je bilo z dinamičnimi mesečnimi plani določeno, da je potrebno ustvariti v prvih **petih** mesecih:

a) skupne proizvodnje 7459 ton

b) fakturirane realizacije 8,,872,236.400.— Sdin.

Potemtakem je v prvih petih mesecih dejansko ustvarjeno:

a) od letnega plana proizvodnje (po tonah)	38,9 %
b) od letnega plana fakturirane realizacije pa	36,4 %
povprečje	37,6 %
a) od dinamičnega plana skupne proizvodnje za prvih pet mesecev	96,6 %
b) od dinamičnega plana fakturirane realizacije za prvih pet mesecev	87,0 %
povprečje	91,8 %

Ustvarjeni bruto-bruto osebni dohodki znašajo torej

a) glede na oba letna plana	2,,278,757.400 Sdin.
b) glede na 5 mesečne dinamične plane pa	2,,318,150.813 Sdin.

Doslej pa je bilo izplačanih bruto-bruto osebnih dohodkov:	januar	440,505.980 Sdin
	februar	474,160.752 Sdin
	marec	479,612.821 Sdin
	april	451,120.189 Sdin
Skupaj:		1,,845,399.742 Sdin

Torej **bi mogli** za mesec maj izplačati glede na dosežene rezultate

a) po izpolnitvi glede na letni plan	433,357.658 Sdin
b) glede na izpolnitev dinamičnih planov	472,751.071 Sdin

Upravni odbor pa je sklenil, da se za mesec maj 1968 poviša ta kvota na bruto-bruto 513,000.000 Sdin.

t. j. več, kot dopuščajo pokazatelji po enem ali drugem izpolnjevanju plana.

Upravni odbor je to akontativno kvoto za osebne dohodke povišal iz naslednjih razlogov:

a) v samem mesecu maju je izpolnitev proizvodnega plana dosegala boljše rezultate;

b) po statičnem računu bi smeli vsak mesec izplačati po Sdin 505,000.000 bruto-bruto osebnih dohodkov oz. za pet mesecev 2,,525,000.000 Sdin.

c) Upravni odbor pričakuje, da bosta v naslednjih petih mesecih finalizacija in fakturirana realizacija boljše potekali, zato je akontiral večjo kvoto za bruto-bruto osebne dohodke, kot bi to po stvarni izpolnitvi plana mogli prenesti. Kolikor pa bi v naslednjih mesecih ne dosegli teh predvidevanj, bi to seveda moglo vplivati na bodoča akontativna izplačila za osebne dohodke.

POTOVANJE MLADINE V ČSSR

Naša počitniška družina LITOSTROJ je zelo delavna, saj je v lanskem letu organizirala več enodnevnih izletov v bližnjo in daljno okolico, v mesecu juliju 1967 pa 14-dnevno potovanje po Jugoslaviji, ki je izredno uspelo. Že v lanskem letu smo se člani ferialnega odbora domenili o organizaciji potovanja v ČSSR za mlade litostrojčane in ga predvideli za letošnji prvi maj. Naši stiki z mladino tovarne ZVVZ iz Milevskega v ČSSR (tovarna izdeluje ventilacijske naprave in je nekoliko manjša kot Litostroj) so se v drugi polovici marca letos še bolj okrepili in je tako prišlo do konkretnega dogovora za izmenjavo mladine. Ferialni odbor je imel kopico dela z organizacijo, največji delež pa sta prevzela Anton Kovačič in Marijan Miklavčič. Najbolj ugodno ponudbo za prevoz smo dobili od »Transturista« Škofja Loka. Izbrali smo že znano in v lanskoletnem popotovanju po Jugoslaviji preizkušeno vozilo »Janeza« z odličnim voznikom Hilarijem Kovačičem. Odmev na potovanje v ČSSR je bil več kot izreden in proti vsem pričakovanjem. V dveh, treh dneh so bili vsi razpoložljivi sedeži v avtobusu razprodani. K takemu odmevu je verjetno pripomogla popularna cena 330 Ndin in izredno pester program z obiskom najlepših krajev v Češki in Moravski.

Sklenili smo, da omogočimo potovanje tudi letos 10 starejšim »mladinkam in mladincem« do 55. leta starosti.

V soboto, dne 27. 4. 1968, smo odšli izpred hotela »ILIRIJA« ob 5. uri. Na našem in avstrijskem mejnem prehodu smo hitro opravili formalnosti — marsikateri je takoj pomislil in si zaželel tako vnemo naših carinskih organov pri povratku v domovino. Nočne ure so hitro minevale in za nami so ostali dolgi kilometri poti. Prvi krajši oddih smo imeli v Linzu, tako so se nekateri naši organi sprostili odvečne teže, seveda tudi pokušnja piva ni izostala. Kmalu je za nami ostal lepi, toda za naše denarnice predragi Linz in že smo se bližali novima mejnima prehodoma. Na avstrijskem mejnem prehodu smo v nekaj minutah opravili, na češkem mejnem prehodu pa je to bilo malo drugače. Sopotnike sem pravočasno obvestil o režimu carinskega pregleda, toda nekateri so kljub temu spreminjali barvo obraza in tudi precej potnih srag je bilo videti na nekaterih sicer nedolžnih obrazih »starejših mladink«. Cariniki so svojo dolžnost konkretno opravili, nam želeli srečno in dobro potovanje, nakar je naš avtobus z velikim olajšanjem krenil proti češkim Budejovicam. V predmestju Budejovic so nas že čakali predstavniki mladine tovarne ZVVZ. Prispeli smo točno ob dogovorjenem času. V lepem reprezentančnem kulturnem domu smo kosili, nakar je vsak posameznik dobil »nekaj kron« za svojo lastno uporabo. Takoj smo opazili, da nas je češka mladina sprejela zelo pozorno in gostoljubno ter da so nam nudili več, kakor smo sploh pričakovali.

Udeleženci prvomajskega izleta na ČSSR

Po kosilu smo takoj odšli na ogled čudovitega gradu Hloboka, zgrajenega v gotskem stilu v 13. stoletju. Opisovati to bogastvo in lepoto je težko, to je pač treba videti. Po ogledu smo se vrnili v dom kulture na ogled nogometne tekme Jugoslavija—ČSSR. Naši fantje so stavili za precej vrčkov piva na zmago »plavih«, Čehi pa so stavo iz vljudnosti sprejeli, kajti tudi oni se niso nadejali, da bodo naši po tako visoki zmagi proti Francozom klonili v Bratislavi kar s 3 : 0. Po izbornem »pivičku« smo po dobri večerji (razumljivo čeških knedeljčkov) polni lepih vtisov prvega dne odšli spat.

Po vstajanju in zajtrku v čeških Budejovicah smo nadaljevali pot skozi Pisek do gradu Zvikov, kateri stoji na sotočju Otave in Vltave. Ta kraljevski grad so sezidali 1234. Po ogledu gradu in kosilu smo se odpravili še na ogled tretjega gradu in sicer Orlika, zgrajenega v gotskem stilu 13. stoletja. Ogledali smo si tudi ogromni orliški jez z veličastnim mostom, zgrajenim v 300 m dolgem loku. To je največji takšen most v Evropi.

Zakusko in srečanje z mladino tovarne ZVVZ smo imeli zvečer v hotelu Orlik. Srečanje je potekalo v prisrčnem vzdušju, češčina nam sploh ni delala težav, posebno nekaterim po tretjem ali četrtem vrčku odličnega piva.

Naslednje jutro smo se skoraj vsi čili in zdravi po dobrem zajtrku odpravili dalje v Milevsko, od koder so doma naši gostoljubni prijatelji. V avtobusu se je seveda razvila živahna debata o včerajšnjem snidenju. Naši fantje so hvalili češka dekleta, naša dekleta pa logično češke fante. Nekoliko manj zgovoren je bil edino »starejši mladinec« med 35 in 45 leti, nekaj je neprestano godrnjal in negodoval o negostoljubnosti deklet, kajti svoji lepi, brhki 20-letni češki sosedi je ponudil 1/2 kg mlečne čokolade, pa tega daru ni sprejela. Po dolgem oklevanju pa je priznal, da bi jo morala iti skupaj iskat ob precej pozni nočni uri v vikend hišico.

Po ogledu tovarne ZVVZ je sledil ogled lepega rekreacijskega centra s čudovitimi vikend hišicami v borovem gozdičku ob reki Vltavi. Ta rekreacijski center je znan že precejšnjemu številu litostrojčanov, saj imamo menjavo naših članov kolektiva s člani tovarne ZVVZ. Po izdatnem kosilu smo se odpravili v Plzen. Na poti smo se zaustavili, ogledali in poizkusili odlično pivo v tovarni VYOSOKY CHLUMEC. Posebno nekatere je zelo zanimal postopek izdelave piva — nekatere pa . . . no ja. Naš Slavko je na primer z žalostjo ugotovil, da so mu nekateri pri pitju lahko tudi konkurenčni, kot na primer Hasan. Pot smo nato veselo nadaljevali skozi Domažlicka (tudi nam je poznana povest o pasjeglavcih), Domažlicko pa je njihov rojstni kraj. Po poti do Plzna smo še nekajkrat morali zaustaviti našega ubogljivega »Janeza« za izpraznitev odličnega piva.

Plzen je lepo in veliko mesto, po velikosti podobno Zagrebu, zelo industrijsko. Po vsem svetu slovi po najboljšem pivu in po industrijskem gigantu Škodovih zavodih. Po namestitvi v hotelu so nas naši nadvse ustrežljivi češki gostitelji odpeljali v reprezentančno restavracijo »Prazdroj«. Po okusni in obilni večerji pa smo se odpravili na zaslužen počitek.

Po zajtrku smo si ogledali nekatere objekte ogromnega kompleksa tovarne Škodovke (ozobljenje). Imajo zelo moderen strojni park in tudi talni transport je zelo dobro urejen. Tovarna je pravo mesto v mestu, ima 3 lastne električne centrale, izdelujejo marsikaj od malih zobnikov pa preko Diesel lokomotiv, ki hitijo 220 km na uro, do ogromnih gonilnikov in opreme za hidroelektrarne. Zaposlenih je 35 tisoč ljudi. Vse Škodove tovarne skupaj zaposlujejo preko 80 tisoč ljudi. Po tem ogledu smo obiskali za nekatere bolj zanimiv

(Nadaljevanje na 8. strani)

HIDROELEKTRARNE NA CETINI

(Nadaljevanje s 4. strani)

črpalke črpalne postaje BUŠKO BLATO, ki bo postavljena pri pregradi v Podgradini. V sušnih mesecih pa bodo vode iz akumulacije Buško blato izpuščali v kanal, ki jo bo vračal v akumulacijo Lipa. Višinsko razliko med gladino v jezeru in gladino v kanalu (približno 16 m) bo mogoče energetsko izkoriščati. Tudi to nalogo bodo prevzele že omenjene črpalke, ki morajo biti torej sposobne obratovati tudi kot turbine. Stroji v ČP BUŠKO BLATO pomenijo glede na zahtevano dvosmernost njihovega obratovanja za turbinske tvrdke zelo trd oreh. Odgovornost bodočega dobavitelja teh strojev bo toliko večja, če pomislimo, da bo ČP BUŠKO BLATO ključni objekt: brez zanesljivega obratovanja črpalk ne bo mogoče hraniti vodo v akumulaciji in preprečevati poplave. O teh zahtevnih strojih za ČP BUŠKO BLATO, kot jih je razvil in predlagal Litostroj, bomo zaradi izredne zanimivosti poročali posebej.

Projekt za HE ORLOVAC, ki bo zajemal hidroenergetski potencial osrednjega in največjega predela širšega porečja Cetine, bo imel prednost pri uresničenju, da bo med vsemi gradnjami tega področja prvi na vrsti. Pri Dalmatinskih hidroelektrarnah v Splitu, ki so hkrati projektant in investitor, projekt že prehaja v izvedbeno fazo. Investitor tudi že zbira ponudbe za opremo.

Ostale hidroelektrarne

Podobno, kot bo na Livanjskem polju in Buškem blatu sistem retenzij, akumulacij in kanalov preprečeval poplave, hranil vodo za sušo in jo regulirano dovajal v Cetino, tako predvideva projekt podobne naprave tudi na višje ležečih kraških poljih, tako da vode v širšem porečju Cetine prav nikjer več ne bodo preplavljale zemljišč in neizkoriščeno uhajale.

Na najvišje ležečem Kupreškem polju bosta zajemali vodo dve akumulaciji: Mrtvica in Mitač. Njuna voda bo odtekala na Duvanjsko polje, pri čemer bo padec približno 160 m izkoriščala HE STRŽANJ. Voda iz te hidroelektrarne se bo zbirala v akumulaciji Šujica, od koder jo bodo po potrebi izpuščali po kanalu preko Duvanjskega polja v retenzijo istega imena in od tam v približno 150 m nižje ležečo akumulacijo Buško blato. Padec te stopnice bo uporabljala HE VRILO s turbinami skupne moči približno 65.000 KS.

Med Glamočkim poljem z dvema akumulacijama in retenzijo in med Livanjskim poljem nameravajo zgraditi HE KABLIČI na padcu 170 m in z močjo približno 30.000 KS.

Morda se bo v teku podrobnejšega projektiranja krotitve voda na posameznih kraških poljih še to in ono spremenilo, ker najugodnejšo rešitev odkrije šele dolgotrajnejše delo projektantov. Za nas to ni važno, ker smo hoteli le v osnovi pokazati, kako dandanes urejujejo hkrati i energetiko i vprašanje poljedelstva.

Cetina in Litostroj

Dalmatinske hidroelektrarne in Litostroj povezujejo že od gradnje HE PERUČA tesne poslovne vezi. Našima turbinama za to hidroelektrarno sta prav kmalu sledili turbini za HE SPLIT, ki sta bili pretežno izdelani v Litostroju in sodita po svojih močeh med najmočnejše stroje te vrste v Evropi.

V upanju, da nam bo investitor zaupal naročila tudi za svoje prihodnje hidroelektrarne, smo mu doslej pripravili ponudbe za turbinsko opremo naslednjih elektrarn:

HE SPLIT II	730 ton opreme
HE DJALE	540 ton opreme
HE ORLOVAC	730 ton opreme
ČP BUŠKO BLATO	300 ton opreme
Skupno	2300 ton opreme

Za ostale objekte v porečju Cetine zahtevkov po ponudbi še nismo prejeli, ker še niso dovolj blizu uresničenja.

Brez kakršnegakoli pretiravanja smemo trditi, da so v tehničnem pogledu naše ponudbe za navedene hidroelektrarne na taki višini, da se morejo kosati s svetovno konkurenco. Žal pa prav sedaj preživljamo čase, ko pogosto o naročilu ne odloča tehnična stran ponudbe, temveč plačilni pogoji, ali natančneje povedano: možnost ali nezmožnost kreditiranja.

Litostroj je tu! V njem je zbranega dovolj strokovnega znanja, dragocenih izkušenj in pridnih rok, ki znajo izdelati vse za Cetino potrebne turbine. Trdno upamo, da nam bo uspelo rešiti tudi kreditno vprašanje in da bomo pri teh prizadevanjih naleteli na potrebno razumevanje. Sicer se nam bo prav lahko zgodilo, ne samo da izgubimo posle z Dalmatinskimi hidroelektrarnami in drugimi domačimi investitorji, temveč da nam bodo tuje tvrdke na svoj kredit pričele postavljati celo v naši ožji domovini turbine, kakršne smo v Litostroju znali narediti že pred 10 leti in celo prej.

L. Šolc, dipl. ing.

Delovno okolje in zdravstveno varstvo

V našem časopisu je v zadnjih letih bilo napisanih mnogo člankov, ki so obravnavali posamezne probleme delovnega okolja in zdravstvenega varstva. Posamezne probleme so obravnavali povsem iztrgano iz celote. Potrebno bi bilo v nekaj člankih ponovno obdelati te probleme, nakazati rešitve ter povedati, kakšen je delež aktivnega proizvajalca pri reševanju teh problemov.

Vsi vemo, da preživimo le tretjino dneva, to je 8 ur v delovnem okolju. Vendar v teh 8 urah ne vpliva delovno okolje samo s svojimi fizikalnimi faktorji, ampak tudi s psihičnimi zahtevami (disciplina, neprekinjen potek procesa, zbranost itd.). Faktorji nefizioloških pogojev dela samo povečajo škodljivi vpliv delovnega okolja. Zato je nujno potrebno, da v proizvodnji na vsakem delovnem mestu upoštevamo vse činitelje, ki bolj ali manj vplivajo na naše zdravje. Znanost nam lahko mnogo pomaga pri razjasnitvi nejasnosti. Omejimo se samo na fizikalne, kemične in fiziološke znanosti, medtem ko bomo psihološka proučevanja upoštevali samo v manjši meri. Fizikalne in kemične činitelje proučuje **ekologija**, nauk v vplivu okolja na človeka. Ekologija dela proučuje torej vpliv delovnega okolja na človeka. Meritve činiteljev delovnega okolja nam odkrivajo nevarnosti delovnega okolja.

Med fizikalne činitelje spadajo:

1. toplotno okolje

a) temperatura zraka
b) vlaga v zraku
c) gibanje zraka
d) zračni pritisk

2. činitelji mehanske energije

a) ropot
b) vibracije

3. činitelji sevanja

a) svetlobno sevanje: svetloba, infrardeči žarki, ultravioletni žarki
b) ionizirajoče sevanje: rentgenski žarki, radioaktivni žarki.

Med kemične činitelje prištevamo pline, pare in aerosole.

Nekateri fizikalni in kemični činitelji povzročajo poklicna obolenja, medtem ko nefiziološki pogoji dela samo pospešujejo nastanek poklicnih obolenj.

Seveda ni dovolj, če vemo za te činitelje, ampak moramo tudi meriti in opazovati spremembe na človeškem organizmu, ki nastopajo zaradi škodljivega delovanja faktorjev. Tu bi omenil še to, da ni dovolj enkratna meritev, ampak so potrebne obdobne, ponavljajoče se meritve, saj vemo iz vsakodnevne izkušnje, da je temperatura zraka drugačna zjutraj kot opoldne, drugačna pozimi kot poleti in drugačna ob sončnem vremenu kot ob deževnem. Približno enako velja tudi za vse ostale činitelje. Približno ocenjevanje nas samo zavede, ker marsikatere stvari ni mogoče oceniti ampak le meriti (n. pr. prisotnost in količino ogljikovega monoksida, enega najhujših plinov, ki se razvija pri nepopolnem zgorevanju, za katerega vemo, da nima ne barve niti vonja).

Le z meritvami res lahko ugotovimo, koliko je škodljivo delovno okolje. Majhne količine raznih plinov ali strupenih snovi ne škodijo, velike pa lahko ubijajo. Kuhinjska sol je potrebna in v malih količinah zboljša hrano, v zelo veliki količini pa povzroči mučno smrt. Poleg tega pa so z meritvami dani pogoji, da lahko na delovnem mestu zboljšamo pogoje tako, da dobimo mejo največjega udobja.

TOPLOTNO OKOLJE

V toplotnem okolju imajo važno vlogo temperatura zraka, vlaga v zraku, gibanje zraka in toplotno sevanje. Oglejmo si najprej temperaturo zraka. Ta vpliva na splošno počutje človeka, na storilnost, reaktivnost organizma itd. Visoka temperatura ni zaželena pri težkem delu, pri lahkem pa je nizka temperatura ovira za učinkovito delo.

Vpliv temperature zraka pa je tesno povezan z vlago zraka. V vročem, z vlago prenasičenem zraku je človeški organizem bolj obremenjen kot v hladnem suhem zraku. Človek pri težkem delu skuša zniževati odvečno toploto organizma s potenjem, kar mu pa v vlažnem vročem zraku ne uspe. Tudi gibanje zraka je pomembno pri oddajanju toplote in ohlajevanju. V nekaterih primerih je treba upoštevati še toplotno sevanje. Ko smo si ogledali temperaturo, vlago, gibanje zraka, si oglejmo odziv človeškega telesa v takem okolju.

Pri delu se kemična energija, ki smo jo v obliki hrane vnesli v telo, spremeni v mehansko delo in delno v toplotno temperaturo. Čim težje delo opravljamo, tem več se sprošča toplotne energije, ki pa jo telo mora iz varnostnih razlogov odvajati. To se dogaja tako, da prevzema del toplote oblačilo, del toplote pa zrak. Telo bi vendar na ta način ne moglo oddajati vse odvečne toplote. To nalogo prevzame znoj, ki zaradi izhlapevanja ohlaja telesno površino. Ta proces je pa seveda mogoč le takrat, ko ni v okolici previsoke temperature in kadar zrak ni nasičen z vlago. Če pa je temperatura okolice visoka, zrak prenasičen z vlago, poleg tega pa je prisotno še toplotno sevanje, znojenje kljub povečani količini znoja ne more doseči ohlajevanja telesne površine. Naše počutje se slabša in to tem bolj, ker se z znojem izločajo tudi druge važne snovi, ki so za pravilno delovanje človeškega organizma nujno potrebne. V takem položaju pride lahko do toplotnega udara. Vendar so ti primeri razmeroma redki. Človeški organizem je v večji nevarnosti zaradi drugih vplivov. Zaradi nepazljivosti pri kolektivnem delu mnogokrat pride do raznih prehladnih obolenj. To so posledica prehitrega in premočnega ohlajevanja telesne površine in to predvsem zaradi premočnega gibanja zraka, posebno če telo po težjem naporu vse prepoteno miruje na prepihu. Zato je nujno poznati značilnosti delovnega okolja, se mu prilagoditi in predvsem ne mirovati.

Z upoštevanjem temperature, vlage, gibanja zraka in toplotnega sevanja lahko dobimo toplotni indeks, ki ga imenujemo korigirana efektivna temperatura. Če je korigirana efektivna temperatura pri zahtevnejših delih med 15° in 18°, je delovno okolje v sami udobnosti. Če je korigirana efektivna temperatura med 18° in 23°, pa velja isto za lažja dela.

Delovno okolje pri lažjih delih je v coni udobnosti v primeru, da je toplotno sevanje majhno, temperatura zraka zunaj največ +10 °C, na delovnem mestu 18° do 21 °C, relativna vlaga 40 do 60 % in gibanje zraka največ 0,2 m na sekundo. Pri težkih delih je delovno okolje v coni udobnosti, če je temperatura zunanjega zraka pod 10 °C, na delovnem mestu 12 do 14 °C, relativna vlaga 40 do 60 %, gibanje zraka največ 0,3 m na sekundo.

Ti podatki veljajo za zimski čas.

Seveda pa do teh vrednosti ne pridemo s površnim ocenjevanjem, ampak samo s pravilno izvedenimi meritvami. To vsekakor ni zapravljanje časa, niti denarja. Na podlagi takih meritev lahko točno ugotovimo, katere komponente odstopajo od norm in meritve nam že nakažejo, kaj je treba zboljšati ali odpraviti, da bi dosegli cone udobnosti v delovnem okolju. Če tega ne upoštevamo, potem so zaman vse ugotovitve o ogromnem številu prehladnih obolenj pa tudi zahteve po zmanjšanju števila obolelih so neizvedljive. Ne smemo pa se zadovoljiti samo z enkratnimi meritvami, ampak jih je treba periodično ponavljati pozimi in poleti ter vsakokrat, kadar se spremeni tehnološki proces.

Pri tem pa ne smemo pozabiti na zelo važen faktor — na človeka. Če delavec v svojem delovnem okolju ne upošteva navodil, ampak ravna po svoje, potem so sredstva, namenjena za sanacijo, samo stran vržen denar.

V mnogih obratih se delavci, ki delajo pri vratih, pozimi pridušajo, ker prihajajáoči ali odhajajoči puščajo pozimi vrata odprta. Tožijo o prepihu, nemarnosti sodelavcev in podobno. Ti ljudje pa takrat, ko preidejo na delovno mesto, oddaljeno od vrat in prepiha, pozabijo na vse prejšnje težave in izkušnje.

Do sedaj še niso proučevali zveze med spremembami v zračnem pritisku in vedenjem človeškega organizma, čeprav že dolgo vemo, da so »revmatiki odlični napovedovalci vremena«. Za nas, v zdravstvu je važnejše razmerje med vremenom in nesrečami pri delu, kar so pa v tujini šele pričeli proučevati. Še večji pomen pa bo to dobilo v zvezi z daljšo življenjsko dobo in smrtjo zaradi obolenj srca in ožilja.

Dr. Edo Tepina

Krvodajalstvo - odraz ljudske solidarnosti

Zapis ob podelitvi priznanj šišenskim darovalcem krvi

Pretekli mesec so se v litostrojski menzi zbrali najzvestejši krvodajalci Šiške, ki so za svojo humano dejavnost prejeli diplome ter srebrne in zlate značke, oblikovane v kapljico krvi.

Za prostovoljne darovalce krvi pomenijo ta priznanja simbolično plačilo za kri, ki je že neštetokrat rešila in še rešuje — dan za dnem — življenja mnogim ljudem.

Prek tristo zbranih je pozdravil Danilo Sbrizaj, predsednik Občinske skupščine Ljubljana-Šiška, ki je med drugim dejal, da je kljub nenehnemu napredku znanosti kri najdragocenejša stvar na svetu.

»Naraščajoči promet ter vse pogostejše elementarne nesreče doma in v svetu nas morajo spodbuditi k širjenju krvodajalskih akcij,« je ob zaključku svojega nagovora zbranim rekel Danilo Sbrizaj.

Diplomo — najvišje krvodajalsko priznanje je med drugimi prejel tudi mladi kolektiv naše industrijske šole.

Zlatko Pavčnik, učenec 3. letnika, ki je v imenu svojih sošolcev prevzel pismeno priznanje, nam je povedal:

»Množičnemu odzivu na krvodajalsko akcijo, ki se je je udeležilo 24 učencev zadnjega letnika, je med drugim botrovala nesreča našega tovariša pri praktičnem delu v tovarni. Osemnajstim so kri odvzeli, ostalim pa je manjkal še kak mesec ali celo samo nekaj dni do predpisane starostne meje — 18 let. Mlajšim namreč krvi ne jemljejo. Vsi smo kri darovali prvič in z veseljem bomo to zopet storili.«

Eden izmed tistih Litostrojčanov, ki so dobili krvodajalske značke, je bil tudi Drago Poje, vratar na glavnem vhodu v tovarno. Že devetnajstkrat je pomagal s svojo krvjo reševati življenja ljudi, katerih imena ne bo nikoli izvedel. Okoli pet litrov krvi je že oddal na Zavodu za transfuzijo v Ljubljani.

Vsi oni, ki so se že več kot petkrat odzvali klicu tistih, ki jim majhna steklenička krvi pomeni življenje, so prejeli značke. Podarjene kuverte niso vsebovale denarja. Le zahvala, tople besede so bile v njih. Mlada dekleta — članice Rdečega križa so vsakemu nagrajenemu podarila rdeč nagelj.

Ko pa je zabavni ansambel iz »Iskre« zaigral poskočno polko, je bilo vzdušje še prisrčnejše.

Med plesočimi pari smo videli tudi Pavlo Plešec, doma iz Dravelj, ki si je letos oprtala že 72. križ. Vrtela pa se je kot mladenka. »Januarja letos sem dala zadnjič kri. Tri decilitre so mi je vzeli in rečem vam, izvrstno se počutim! Še jo bom dala, saj vem, da jo bolniki potrebujejo,« nam je dejala vsa nasmejana in zopet zaplesala s svojim plesalcem, ki je bil polovico mlajši od nje, zasopel pa dvakrat bolj kot ona.

Organizacija srečanja krvodajalcev je bila v rokah neumornih delavcev na tem polju — Litostrojčana Anteja Buriča in predsednika občinskega odbora RK dr. Janeza Klobučarja.

»Mislim, da bi vsaj enkrat v svojem življenju moral dati kri,« je začel najin pomenek dr. Janez Klobučar in nadaljeval:

»Vzrejevalcev krvi ni. Vsi ljudje smo glede tega enaki. Čudno pa je, da so največkrat delavci tisti, ki dajejo kri. Zakaj se ne bi naši človekoljubni akciji v večjem številu odzvali tudi tisti, ki delajo v pisarnah? Kri je v sili enako potrebna vsem.«

Litostroj je bil včasih rezervoar krvodajalcev. Danes pa jih je vse manj in manj. Ni važno, komu darujemo kri — prijatelju ali neznancu — vedno jo darujemo človeku.

La Lucu

Poškodbe v maju

V mesecu maju je bilo v našem podjetju 48 poškodb, od tega 9 na poti v službo in iz službe.

Zaradi poškodb smo izgubili 614 delovnih dni: 196 v MO, 86 v PK, 291 v FI, 13 v VET in 28 delovnih dni v sektorjih.

Največ poškodb je bilo v ponedeljek (!) 13, sledi četrtek 11, petek 9, torek 7, sreda 5, sobota 3.

Po delih telesa pa so si poškodovali:

roke 22 delavcev, oči 11, noge 8, telo 4 in glavo 3 delavci.

Zaradi udarcev je bilo 32 poškodb, padcev 6, spodrsljajev 4, stisnin 3 in stikov s temperaturo 3 poškodbe.

V mesecu maju smo imeli 4 poškodbe več kot v mesecu aprilu in 6 poškodb več kot v istem mesecu lani.

Služba varstva pri delu

Proslava dneva krvodajalcev

Med kolektivi, ki so na proslavi dne 7. 6. 1968 dobili največ priznanj, so tudi člani našega kolektiva, saj so prejeli kar 5 diplom. To so bili: Čuk, Resman, Šnajder in Saletinger, medtem ko so peto diplomo dobili učenci IKŠ Litostroj, saj so vsi, ki so bili starejši nad 18 let, pretekli mesec darovali kri, da bi se oddolžili za kri, ki jo je dobil njihov sošolec Nikola Kovačevič. Ta se je pred meseci hudo ponesrečil in dobil v dveh dneh kar šest litrov krvi, brez katere mu ne bi mogli rešiti življenja. Deset naših sodelavcev je dobilo zlato značko, 31 pa srebrno. Vse to dokazuje, da so v naših vrstah še tovariši, ki se zavedajo, kaj pomeni kri in ki jim geslo »Človek — človeku« ni brez pomena, ampak jim je vodilo v njihovem življenju. Že podatek, da je letos preko 300 krvodajalcev iz Litostroja darovalo svojo kri, nam pove, da je med nami globoka človečanska zavest. To še toliko bolj, ker so letošnji krvodajalci darovali svojo kri v prostem času, razen 15 tovarišev, ki so jih poklicali med delom.

Podeljena priznanja pa bodo spodbudila krvodajalce, da bodo še naprej darovali kri za trpečega sodelavca, soseda, prijatelja, sorodnika in da bodo pridobivali v svoje vrste še nove darovalce krvi. V današnjem zmaterializiranem in kdo ve kam hitečem svetu so nam svetli vzori požrtvovalnih krvodajalcev še posebno potrebni.

Dr. Edo Tepina

Transport plašča cevnega mlina za cementarno Beočin — mlinica apnenca, P-44090

POSVET UREDNIKOV TOVARNIŠKIH GLASIL

V Mariboru je bil dne 24. maja 1968 posvet predstavnikov slovenskih tovarniških glasil. Posveta se je udeležilo več kot 100 udeležencev, ki so ob tej priliki ustanovili združenje tovarniških glasil SRS. To naj bi delovalo v okviru društva novinarjev.

Med razpravo je bilo slišati različna mnenja o vrsti problemov, s katerimi se tako uredniki kot novinarji tovarniških glasil srečujejo. Ne na zadnjem mestu pa je bilo izrečenih precej kritik na račun nerazumevanja s strani samoupravnih organov in uprav podjetij, ki po mnenju nekaterih govornikov ne nudijo dovolj podpore glasilom delovne organizacije. Omenimo naj še podatek, da kar 42 % samoupravljavcev bere le lastna glasila in prav to naj nam bo v prihodnje spodbuda, da bomo še več skrbi posvečali obveščanju v kolektivu.

Zanima vas...

PRIŠLI:

Iz JLA: Janez Gerdina, FI, brus. str., Marjan Telban, FI, elektrik. Milan Hočevar, FI, peh. zob., Stane Zupančič, FI, tušer.

Sprejet na razpis: inž. Miran Zgonik, FI, str. inž.

Potrebe po K: Danilo Pregelj, FI, brus. stroj., Alojz Trontelj, FI, monter.

Potreba na montaži: Ramadan Vejselovski, FI, pom. del.

Zboljšanje strukture kadrov: Slavko Tomanič, viš. let. teh.

Potreba DR: Srša Jožefa, kuh. del.

ODŠLI:

FI:

Kati Lavrič, žerjavovodja, Ladislav Šram, snažilec, Ivan Remic, obl. varilec, Ivan Pajer, monter, Redžep Berilja, klepar, Stjepan Kolac, rezkalec, Matija Drnovšek, rezkalec, Drago Nastav, rezkalec, Martin Horvat, pehalec, Ciril Kregar, brusilec, Ludvik Serežin, brusilec, Ignac Gregorčič, ostrilec, Bogo Frankovič, ostrilec, Ivan Grilj, ostrilec, Gorče Tolov, pom. del., Martin Rupert, strugar, Martin Lovrenčič, strugar.

VET:

Stanko Hlede, šofer, Pavle Zbukvič, instalater, Vido Pavšič, strugar.

MOj:

Jernej Pečjak, čistilec, Alojz Udovič, obl. varilec.

MO s:

Ciril Globokar, prip. peska, Brane Topič, livar, Dušan Aralica, livar, Jože Strmšek, brusil. roč., Jože Potočar, čistilec.

Dne 6. VI. 1968 so v Delu objavili članek z naslovom:

»POSKUSI PRI MONTAŽI TURBINE«,

gradnja HE Srednja Drava in montaža turbin razveseljivo napreduje

Dne 5. VI. 1968 so na gradbišču hidroelektrarne Srednja Drava II. spustili turbinski tekač v rešeto turbine. Po včerajšnjem preizkusu obtežitve dveh žerjavov z nosilnostjo 150 ton, ki bosta služila za prenos rotorjev generatorja v skupni teži 320 ton, je poizkus s turbinskim tekačem v skupni teži 120 ton in z dodatno težo 40 ton rotorske pločevine dobro uspel.

Dela na montaži agregata napredujejo po predvidenem načrtu. To velja zlasti za izvajalca gradbenih del, mariborsko podjetje »Tehnogradnje«, ki prekoračujejo predvideni načrt tudi za 25 odstotkov. Enako pa sta na tekočem tudi proizvajalec turbin ljubljanski »Litostroj«, kot tudi izdelovalec generatorja, podjetje »Rade Končar« iz Zagreba.

Če bodo dela napredovala v tej hitrosti, bo hidroelektrarna Srednja Drava nedvomno končana že v letošnjem letu.

PKT in PK:

Franc Novak, ključavničar, Bajazit Sarhatlič, ključavničar, Drago Marušič, obl. varilec.

PTO: Koželj Vanda, daktilograf.

DR: Anica Žitnik, kuh. del.

IC: Jožefa Srša, snažilka.

FRS: Anica Podržaj, knjigovodja.

KS: Branko dr. Alujevič, prav. svetovalec.

SK: Dora inž. Babšek, vod. gl. kem. lab.

PPB: Štefan Praznik, gl. komercialist.

CTB: Drago Švegelj, konstrukter.

ZAHVALA

Vsem, ki so sočustvovali in počastili spomin tragično preminulega očeta, iskrena hvala.

Milan Škrjanc

ZAHVALA

Ob mojem odhodu v pokoj se najlepše zahvaljujem vodstvu FI, ki mi je priredilo prisrčno slovo, zahvaljujem se tudi za izrečene tople besede in lepo darilo.

Lepa zahvala vsem mojim sodelavcem, posebno še Pepci Perovšek in Mariji Podreberšek za obisk na domu in lepo darilo.

Katarina Lavrič

VISOKO PRIZNANJE ZA ŽIVLJENJSKO DELO

Članu našega kolektiva, mojstru fotografije in soustanovitelju foto-kino zveze Slovenije Petru Kocjančiču so na zadnji seji Zveznega odbora Foto zveze Jugoslavije podelili nagrado, ki jo vsako leto podeljuje najuspešnejšemu umetniku-fotoamaterju za plodno življenjsko delo.

Iskreno čestitamo!

OGLAS

Poceni prodam nov električni lonec za kuhanje perila. Informacije po telefonu na št. 582.

Naši ljudje pripovedujejo

Naše sodelavce vodi delo skoraj na vse kontinente. Koliko zanimivega in razburljivega doživijo na svojih poteh in oddaljenih delovnih mestih, ve le malo članov kolektiva. Z željo, da bi spoznali vsaj del doživetij, smo naprosili enega od monterjev, da bi nam pripovedoval o svojih potovanjih na oddaljena in osamljena delovna mesta ter trdem delu, ki ga morda ne znamo prav vrednotiti, pa kljub temu ponese sloves Litostroja v širni svet. LOJZE KAČIČ dela pri regulatorjih turbin, odkar je leta 1954 končal našo industrijsko šolo. Ko sem ga obiskal na delovnem mestu v prostorih preizkuševalnice avtomatskih regulatorjev, je z enim od strokovnjakov razpravljal o problemih z gradbišč. Tako je nastal pričujoči zapis, za katerega upamo, da vas bo zanimal, obenem pa spodbudil k pisanju še druge, ki se jim je pri delu doma ali v svetu marsikaj pripetilo.

PRVIČ V TUJINO

Čeprav so člani našega kolektiva že imeli priliko brati o mojem bivanju v Togu, kamor sem potoval leta 1962, bi vseeno rad opisal nekatera doživetja, ki se jih spominjam od tedaj, ko sem prvič potoval v Afriko.

Zame je bila to sploh prva pot v tujino. V roke sem dobil denar in letalsko karto in do Pariza je šlo vse gladko. V Parizu sem kar tri dni moral čakati na polet v Afriko, medtem pa sem si pridno ogledoval pariške znamenitosti. Seveda sem se v tako velikem mestu, kot je Pariz, počutil zelo nebogljenega. Zgodilo se je celo, da me je moral čez cesto spremljati varuh javnega reda, saj sem kar vidno posegel v promet in ga rahlo oviral. Novih francoskih frankov v začetku nisem prav dobro poznal. Ko sem si ogledal cerkev Notre-Dame, v kateri je bil ravno cerkveni obred, sem pri vhodu namenil kot vstopnino v cerkvene namene kar dvajset frankov. To svojo zmoto sem kajpak še prehitro opazil, ko sem v bližnjem buffetu za gnjat z jajci, čaj in aperitiv plačal le nekaj čez dva franka... Nekajkrat sem se celo izgubil, pa me je taksi vedno varno pripeljal nazaj v hotel. Največ časa sem prebil v slovitem Louvru. Pri vseh mojih potovanjih v Afriko sem vsakokrat preživel po tri ali štiri dni v Parizu, toda Louvra nisem nikoli videl vsega.

Ko sem leta 1962 bil prvič v Parizu na poti v Afriko, je bila ob koncu novembra prava »zima«. Tretji dan bivanja v Parizu me je avtobus popeljal na letališče Orly. Francosko nisem dosti razumel in seveda tudi nisem slišal klicev po zvočniku, naj monsieur Kasík zasede svoje mesto v letalu. Ko se je čakalnica izpraznila in sem tam ostal samo še jaz, so vedeli, da sem iskani potnik prav jaz. Ko sem se vkrcal v letalo, je bilo blizu petnajst stopinj mraza. Seveda sem bil temu primerno napravljen in so mi dolge spodnje hlače prišle kar prav. V Marseillu je bil prvi postanek in carinska kontrola. Potem smo se dvignili z DC-8 v večer proti Afriki.

Po šestih do osmih urah smo se spustili v Niameju v Nigeriji. Bili smo na črnem kontinentu. Vrata letala so se odprla, v notranjost je prodrl sopuh vročega in vlažnega zraka. V trenutku me je oblil znoj. Sam ne vem, kako sem prišel do klimatiziranih prostorov na letališču, kjer sem odvrgel zimsko obleko. Termometer je kazal plus 48 °C. Naslednji postanek smo imeli v Abidjanu, prestolnici Slonokoščene obale. Lahko rečem, da so letališča izredno sodobna in urejena in se lahko primerjajo s pariškim Orlyjem. Pristali smo tudi v Dahomeju, od tam smo šli v glavno mesto Toga, Lome. Palime je bila končno zadnja postaja, kamor me je popeljal predstavnik Energoprojekta. Tam sem potem preživel prvih osem mesecev dela v tujini.

Prvi dnevi so mi minili v znamenju velikih presenečenj. Zaradi bližine ekvatorja je prehod iz dneva v noč izredno hiter. Tudi jutro se rodi v nekaj minutah. Komarji, drugačna hrana in klima sploh, so mi prve dni delali preglavice. Ko sem se čez teden dni za silo navadil na spremembe, so mi celo prisodili, da sem se izredno hitro prilagodil. Iznenadile so me izredno velike banane, zelene a sočne pomaranče in ananas, ki raste kot pri nas zelje. Ko je mimo pripeljal kamion, naložen s klaftrskimi poleni, sem debelo zijal, zakaj neki potrebujejo tu drva. Povedali so mi, da so to gomolji, imenovani »iniam«, ki imajo okus po krompirju, domačini pa ga pripravljajo na razne načine. Vsi domačini so se mi zdeli črni kot globin. Po mesecu dni pa že ne več tako. Kamor koli sem se obrnil, sem videl kopico malih črnih otrok, ki so v taktu klicali za menoj: jovo, jovo, buon soir, savá bien merci (belec, belec, mnogo dober, hvala). V Palimeju smo bili belci samo Jugoslovani. Tu so bili predstavniki Rade Končarja, Metalne, Energoprojekta in Litostroja.

(Nadaljevanje sledi)

GLAS IZ KOLEKTIVA:

Naš človek

RAZMIŠLJANJA OB ZADNJI PREKINITVI DELA

Od tovariša Andreja Stržinarja iz kadrovske službe smo prejeli spodnji dopis, ki ga objavljamo v celoti kot osebni prispevek imenovanega in njegova osebna »razmišljanja ob zadnji prekinitvi dela«, ne da bi s tem hoteli izreči svoje soglašanje z vsemi mislimi, temveč zato, da bi spodbudili še druge v kolektivu, da povedo, kaj o tem mislijo.

Uredništvo.

Da ne bo pomote — pišem izključno v svojem imenu, čeprav bi se kot predsednik sindikalne podružnice lahko skril pod vedno varno zastavo sindikata, kar počenja velika večina »dobronamernih« državljanov, boreč se za »skupne« interese delovnega človeka-proizvajalca.

Ker se imam predvsem za osebno odgovornega za pričujoče pisanje, sem ta način izbral zato, ker ne bi želel, da se v dani situaciji določena, samoupravno zaokrožena skupina ljudi, ožigosa za nezdrave, »demagoško« misleče elemente, kajti stvar, o kateri nameravam pisati, se verjetno iz čisto političnih razlogov ne bo akceptirala kot nekaj realno prisotnega, čeprav sem prepričan, da so se podobne misli (take, kot so moje) čisto jasno porodile tudi v glavah odgovornih političnih delavcev v podjetju, kakor tudi drugih, zdravo mislečih ljudi.

Kot član kolektiva sem bil prisoten na nedavni prekinitvi dela, tako dopoldne kot popoldne, ko je skupina delavcev malo manj anarhično zahtevala svoje pravice. Da ne bo pomote — jedro akcije je po mojem mnenju zdravo in do določene mere odobravam to, za naše razmere nepopularno sredstvo za doseganje določenih ciljev. Ne nameravam pisati in komentirati tega, pač pa si kot mlad človek postavljam naslednja, za mene boleča vprašanja in iz teh vprašanj bom poskušal potegniti določena dejstva, ki sem jih moral glasno izreči.

Prvo vprašanje, ki sem si ga postavil ob poslušanju **nekaterih** (tem smo nasedli!) govornikov in »šepetalcev«, je: kdo je delavec, kdo je pravzaprav **naš človek?** Oprostite, čisto jasno je izzvenelo, da je delavec samo tisti, ki je črn po rokah in obrazu, tisti, ki neinformirano govori in borbeno gestikulira (ti ljudje so začuda pobrali največ aplavza). Sprašujem se, ali so to res naši ljudje, resnični zastopniki delavskega razreda. Ne! S tem si bodimo na jasnem. In zakaj ne? Sami so napravili **dva razreda!** Oni in »oni tam«! Nobenemu pravzaprav ni jasno, kdo so »oni tam«, še najbolj blizu definicije pa smo, če jih kratko imenujemo kravatarji. Drugi jim pravijo režijci, ubogi režijci. To sta torej ta dva razreda, ki si ju nisem izmislil, pač pa sta čisto jasno izplavala ob teh dogodkih na površino. Mislim, da je od političnih dejavnikov v podjetju neodpustljivo, da dopuščajo to diferenciacijo. Deklarativno smo vsi delavci (če se ne bi imel za to, bi bogaboječe molčal), toda naloga teh ljudi je bila, da v tako kritičnem trenutku jasno in glasno povedo tistim redkim »revolucionarjem«, da smo vsi delavci in ne bi se zgodilo, da je sicer zdrava masa zapadla pod ta vpliv. Zaradi te taktične napake smo doživeli pod **»zastavo diktature proletariata«** negativno inačico te sicer pozitivne sile v družbi. Vodstvo in samoupravni organi so bili zaradi tega prisiljeni sprejeti nenavaden sklep (to je bilo potem nujno), da se odpravijo vsi pravilniki s tem, da se napravi enoten pravilnik za vse. (?)

Na torkovi seji delavskega sveta je bila dovolj jasno izražena skepsa glede uresničitve tega sklepa, toda dejstvo je, da se dane besede sedaj ne more več pojesti. Zavedamo se tudi lahko, da bo kakršenkoli pravilnik (izumili bomo bel smodnik) napravil zares pravo anarhijo, ki po mnenju nekaterih obstaja že sedaj, in da je sedanja v nebo vpijoča razlika v nagrajevanju nevzdržna. Verjetno mi bo očitano, da sem preveč preprosto razumel ali interpretiral besede predsednika delavskega sveta, ki v dobri veri upa, da bo možno iz dosedaj opravljenega dela in podlog na tem področju napraviti nekaj, kar bo sprejemljivo za vse. Ne! Moralo bi biti čisto nekaj novega, izvirnega, genialnega (čisto po jugoslovansko), da bi ustregli tistim »dobronamernim samoupravljavcem«, ki potegnejo za seboj zdrave, preproste ljudi. Končno bi se strinjal, da je potrebno urediti nekatera sistemska vprašanja glede nagrajevanja, nikakor pa ne morem razumeti razdiralne in neustvarjalne mentalitete tistih ljudi (ti le upajo, da bo njihova kuverta po teh radikalnih spremembah bolj debela), ki so zahtevali, da se obsežno in strokovno tako pomembno delo opravi v dobrih štirinajstih dneh. To je neresno in nepošteno in ne bi se čudil, če bi ti ljudje nekega lepega dne zahtevali, da tudi turbino izdelamo v tako kratkem času. Sicer pa: vsi ljudje vse vedo, za nagrajevanje pa smo v Litostroju vsi strokovnjaki...

Vem, da smo vsi ljudje, s svojimi družinami in odgovornostjo do njih, toda prepričan sem, da bi moral dober komunist (ne glede, kje in kaj dela) tudi preko tega in da bi tehtne in taktično ob pravem času izrečene besede lahko preprečile, da si sedaj celoten vodstveni aparat in »vrhovi« samoupravnih organov razbijajo glavo s tem povsem strokovnim problemom, namesto da bi vsak na svojem delovnem mestu doprinesel ustrezni delež, ki bi napolnil prazno malho.

Od odgovornih političnih delavcev v podjetju zahtevam, da se na kakršenkoli način ta razlika izbriše ter jasno in glasno pove, da obstaja samo **en delavski razred,** in da vsaj v Litostroju ni nobene kategorije delavcev, ki bi imela a priori neko prednost.

S pričujočim pisanjem nimam namena polemizirati z nikomer, pač pa upam, da se bo vsaj kdo od nas, preden bo kaj zahteval ali predlagal v svojem, bodisi v imenu neke formalne ali neformalne skupine, zamislil in trezno presodil, kaj in v kakšni obliki lahko to iznese pred kolektiv — prav zaradi demokracije, seveda.

Andrej Stržinar,
kadrovska služba

PREGOVORI

Če se ne potrudiš, se ne boš ničesar naučil. (Ruski)

Če se ne učiš, si še čevlja ne moreš zavezati. (Ruski)

Birokrat odpravi stranke z »jutri«. (Ruski)

Učitelja spoštuj tako kot svoje starše. (Ruski)

Če se hočeš navaditi plavati, moraš iti v vodo. (Ruski)

Če mnogo obljubiš, ne boš postal zato bolj siromašen. (Turški)

Kdor išče prijatelja brez napak, bo ostal brez njega. (Turški)

V spretnih rokah bo še sneg zagorel. (Uzbeški)

Kdor mnogo stvari prične, jih malo konča. (Italijanski)

ZA RAZVEDRILO

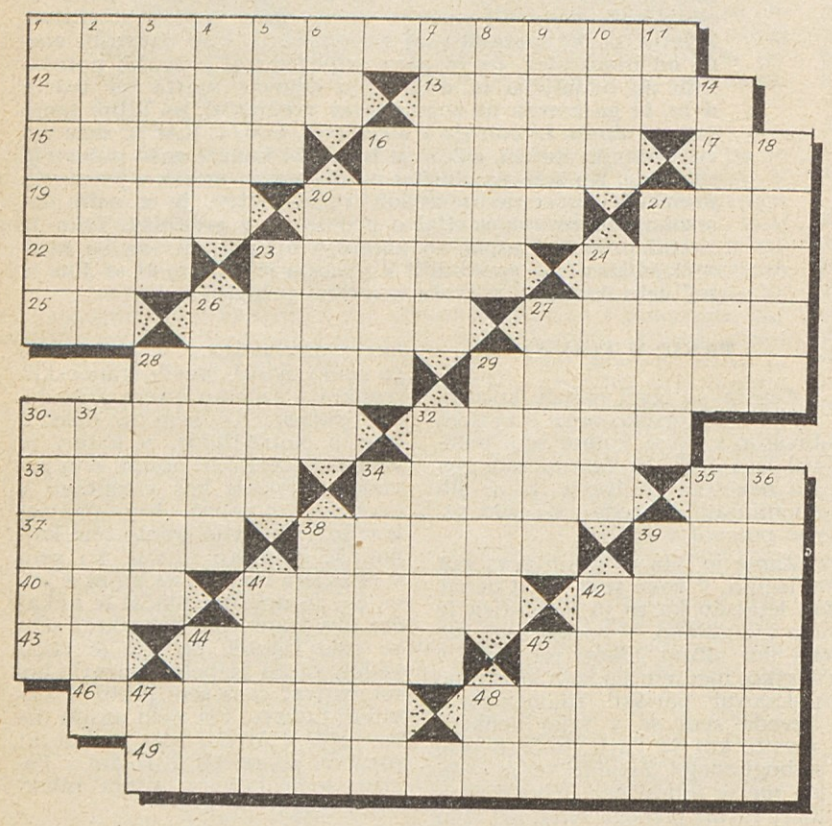

VODORAVNO:

1. sestav, ustroj, 12. govornik (lat.), 13. vrhunski dosežek, 15. plakat, 16. samec domače živali, 17. začetnici slov. nar. heroja, 19. tuje moško ime, 20. ranocelnik, 21. slov. zborov. skladatelj, 22. velik afriški ptič, 23. taborišče, 24. stisnjena roka, 25. osebni zaimek, 26. ind. podjetje v Ljubljani, 27. zakrivljen pramen las, 28. del psevdonima skladatelja Friderika Širce, 29. bikoborec, 30. hrib v Splitu, 32. sadra, gips, 33. general. sekretar OZN, 34. popularni jug. košarkar, 35. začetnici slov. pesnika, 37. večja tekoča voda, 38. pecivo, 39. prostor za pevce v cerkvi, 40. oddelek rimske konjenice, 41. avtor glasbe iz filma »Tretji človek«, 42. lužilo, pomivalno sredstvo, 43. okrajšava za »to je«, 44. tekoče gorivo, 45. moško ime, 46. mesto v Armeniji (SZ), 48. Herodiadina hči, 49. mesto v Srbiji.

NAVPIČNO:

1. sklep na nogi, 2. država v ZDA, 3. napitek, 4. stanovanje, 5. struja, smer, 6. znamka jug. TV aparatov, 7. grški bog časa, 8. pok. slov. dramski igralec, 9. bajeslovni prvi letalec, 10. vekanje, plakanje, 11. površinska mera, 14. učitelj živali, 16. popularni francoski filmski igralec, 18. del dneva, 20. judovski duhovnik, 21. možakar, 23. mesto v Kotorskem zalivu, 24. mesto v zahodni Istri, 26. zastarela glasbena naprava, 27. obrtnik, 28. gozdna ptica, 29. rusko moško ime, 30. turško moško ime, 31. umetnikova delavnica, 32. jadranski otok, 34. drag kamen, 35. svetopisem. mesto pregrehe, 36. kraj na Hrvatskem, 38. mesto v SZ, 39. sovjetski šahist, 41. osvežilna pijača, 42. vas, naselje (srbohrv.), 44. želja večine človeštva, 45. slovenski zgodovinar, 47. egipčanski bog sonca, 48. avtomobilska oznaka za Irsko.

URA

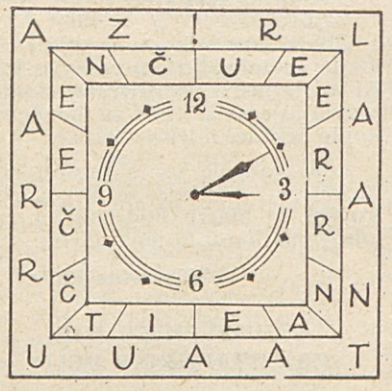

V uri sta skrita dva stara a še vedno veljavna pregovora

VRETENO

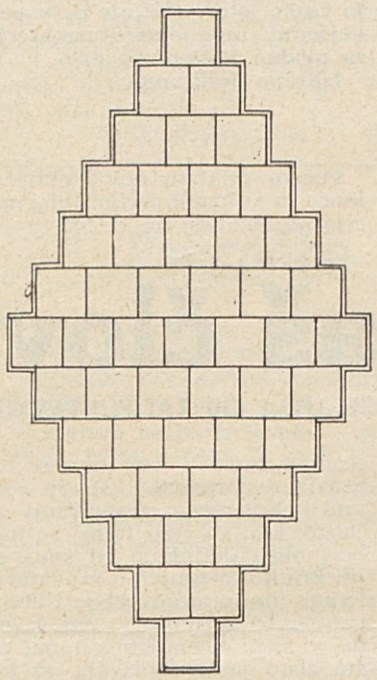

1. 1000 kg, 2. krajevni prislov, 3. čir, karbunkel, 4. žensko pokrivalo, 5. smodnik (srbohrv.), 6. muslimansko pokrivalo, 7. govorniški oder, 8. nabrit, 9. mesto na Slovaškem, 10. del noge, 11. ime ameriškega humorista, 12. egipčanski bog, 13. polmer.

REŠITVE IZ PREJŠNJE KRIŽANKE:

Zlogovnica: 1. hipokrit, 2. prokrom, 3. kovačija, 4. premazi, 5. nečlovečnost, 6. glasnost, 7. majordom, 8. komodnost, 9. prodajalna, 10. zaporožec.

Geslo: povečajmo proizvodnjo.

Posetnica: šef oddelka.

Rebusi: viličar, dvigalo, predstojnik.

Rarebus: stolp.

POSETNICA

ANTON STIBLER

Kaj želi doseči ta ekonomist v svojem podjetju?

REBUS

OPOZORILO BRALCEM

Kakor lani, bomo tudi letos za julij in avgust izdali skupno dvojno številko v večjem obsegu. Prosimo bralce, da to upoštevajo. Rokopise za dvojno številko sprejemamo do 25. julija t. l.

Uredništvo

IZBRANE MISLI

Videti je lahko, predvidevati je težko. Franklin

Mnogo denarja lahko pokoplje človeka. Hotorn

Na trgu z zvenečim naslovom ne morete ničesar kupiti. Bargli

Imeti in ničesar ne dati, je v nekaterih primerih slabše kot krasti. Ebner

Postati oče je zelo lahko. Biti oče je zelo težko. Busche

En oče velja več kot sto učiteljev. Herbert

Očetove zasluge ne rešujejo sina. Cervantes

Slab je tisti vzgojitelj, ki je pozabil na svoje otroštvo. Ebner

Upanje je dober zajtrk, a slaba večerja. Bacon

Najbolj smešna želja je želja, da bi bili vsem všeč. Goethe

Bogataši so si naredili raj iz pekla siromakov. Hugo

Ljubezen je hrepenenje, to pa umre takoj, ko se nam izpolni. Anderson

Usoda ni nikoli tako močna kot hrabrost, s katero jo človek pričakuje. Remarque

Za vsak lep trenutek se moramo posebej boriti. Cankar

Zaljubljena ženska je kot harfa, ki izda svojo skrivnost samo tistemu, ki zna igrati nanjo. Balzac

Najlepše zgodbe piše življenje. Gorki

Človek sem in nič mi ni tujega, kar je človeško. Terencij

POPRAVEK

Reševalce naših ugank obveščamo, da nam jo je v majski številki tiskarski škrat pošteno zagodel. V zlogovnici je pod številko 7 napisano »dvourni« upravitelj, namesto: **dvorni** upravitelj. Pri rebusih sta levi zgornji in levi spodnji postavljena na glavo. Pri slednjem je izpadel napis: »rarebus«.

Prosimo reševalce, da nam neljubo napako z razumevanjem oproste.

Rešitev prvomajske slikovne križanke

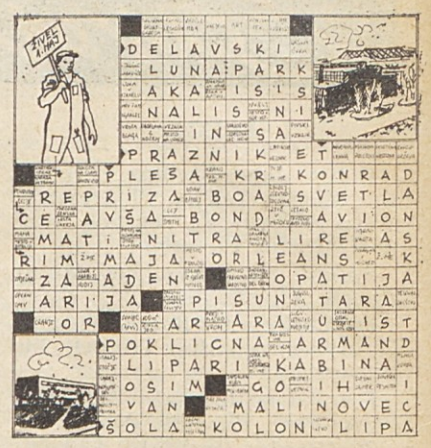

POTOVANJE MLADINE V ČSSR

(Nadaljevanje s 5. strani)

objekt »Prazdroj«, svetovno znano pivovarno, katere proizvod so milijoni hektolitrov izvrstnega piva letno. Ogledali smo si del zanimive proizvodnje piva, nakar smo bili deležni vrčka res do sedaj najboljšega »pivička«. Po dobrem kosilu smo se odpeljali v lepe Marianske Lazni. Tu so celi kompleksi termalnih toplic, lepi nasadi in skrbno urejeni parki. Po krajšem postanku in ogledu znamenitosti smo se odpravili proti Karlovim Varom, kamor smo prispeli okoli 18. ure. Po namestitvi v hotelu »Alice« in po večerji smo se odpravili na večerni ogled mesta in nato v hotel »Otavo«, da proslavimo bližajoči se delavski praznik.

Naš Hasan, ljubljenec čeških in švedskih deklet, pa je postal zbiralec dekliških naslovov, bilo jih je nekaj več kakor za litostrojski telefonski imenik — mislim, da se bo moral po povratku v domovino honorarno zaposliti, da bo zmogel denar za poštnine. Po zajtrku in popoldanskem ogledu res lepih in zanimivih Karlovih Varov smo nadaljevali vožnjo proti Pragi. Kosili smo med potjo v restavraciji, kjer so nas izredno prisrčno sprejeli. Sprejeli so nas z glasbo in pesmijo ter nam zapeli o večnem prijateljstvu in bratstvu naših dveh narodov. Njihove zelo melodične toda otožne pesmi so nam segle globoko v srce in se kar nismo mogli posloviti od teh plemenitih in dobrih ljudi. Tudi mi smo jim zapeli nekaj narodnih pesmi. Pred Prago smo se zaustavili v Lidicah, bolje rečeno na mestu, kjer so nekoč stale. Nove Lidice stojijo nekaj kilometrov oddaljene od mesta, kjer so nekoč stale stare Lidice. Nemški okupator se je izdivjal ravno na tem mestu ter je dobesedno izbrisal z zemlje naselje Lidice. V Prago, to milijonsko mesto, smo prispeli okoli 16. ure. Naziv »zlata Praga« je resničen, kajti ogled starega dela mesta, Karlovega mostu, Staromestni namesti in Hradčanov je res enkraten. V Pragi so bili vsi hoteli in prenočišča zasedeni, zato smo morali stanovati v 10 km oddaljenem internatu.

Naslednji dan pa smo videli, da so nekateri Jugoslovani od naših znanih turističnih agencij morali prespati kar v avtobusih. Po zajtrku v Pragi smo si ogledali znamenite Hradčane, Zlato uličko, španske dvorane pa si na žalost nismo mogli ogledati, kajti ravno takrat je zasedal češki parlament. Na Hradčanih smo videli tudi dvorano, kjer so volili Čehi svoje kralje in to tradicijo so obdržali tudi sedaj pri volitvi predsednikov.

Ogledali smo si tudi bogastvo Loretanske cerkve. Po kosilu v »Metro« restavraciji smo imeli od 13. do 18. ure prosto za nakupe spominčkov in daril. Ob 18. uri smo se zopet zbrali pri avtobusu, toda od raznih »malih« darov in suvenirjev so bil prtljažni prostori avtobusa skoraj polni, avtobus pa se je kar težko premaknil z mesta. Obiskali smo še znano gostišče pri »Fleku«, kjer točijo izvrstno 14 % črno »pivičko«. Zanimivo je, da črnega piva ni moč dobiti skoraj nikjer drugje v Pragi. Večina si je želela ogledati nočno življenje Prage, zato smo krenili na Vaclavske namesti, kjer je nekako središče vsega dogajanja. Nekatere naše so močno srbele pete ne glede na peturno »naporno« nakupovanje po praških trgovinah in smo na njihovo željo zavili v bar »Lucerno«. Bar je največji te vrste v Pragi, toda v dobrih 10 minutah je bil zaseden do zadnjega kotička — cene so zelo zmerne, vsaj za naše razmere. Pri nas bi bila že vstopnina večja, kakor pa je vsak posameznik potrošil ta večer v baru Lucerni. Okoli ene ponoči pa so se morali tudi najbolj vročekrvni plesalci in plesalke posloviti od plesišča, saj nas je naslednji dan čakala še dolga pot do Brna. Med potjo do parkiranega avtobusa smo izgubili našega Slavka. Ker je bil ta večer barsko »razpoložen«, je seveda odlično obvladal češko in je tako vprašal mimoidočega Čeha za našo skupino. Čeh mu je gostoljubno rekel: ravno, ravno in naš Slavko je resnično pospešil korak naravnost in nas seveda popolnoma zgrešil, kajti v češčini pomeni »ravno« desno. K avtobusu ga je potem pripeljal taksi za 7,3 Čk. Po zajtrku v Pragi in obisku pivskim bratcem dobro poznanega gostišča »Pri kelihu« smo se okoli 10. ure dopoldne poslovili od Zlate Prage in nadaljevali pot do Kutne Hore, znane po velikem nahajališču srebrne rude.

Vodja potovanja:
Marijan Miklavčič

(Se nadaljuje)

STROJNIŠKI VESTNIK

glasilo oddelka za strojništvo, inštituta za turbostroje, društva strojnih inženirjev in tehnikov SR Slovenije.

Prinaša aktualne članke iz strojništva,
pregled domače in tuje strokovne literature,
društvene vesti,
poročila o delu in uspehih vseh vodilnih tovarn strojne industrije.

Izhaja dvomesečno v nakladi 3000 izvodov.
Uredništvo in uprava:
Ljubljana, Aškerčeva 16

TEHNIKA

Časopis »Tehnika«, organ Zveze inženirjev in tehnikov Jugoslavije, izhaja vsakega prvega v mesecu.

Obsega:

1. **Splošni del tehnike**
2. **Naše gradbeništvo**
3. **Rudarstvo in metalurgijo**
4. **Strojništvo in elektrotehniko**
5. **Kemično industrijo**
6. **Prehranjevalno industrijo**
7. **Promet**
8. **Organizacijo dela**
9. **Obvestila industrijskih podjetij o njihovih proizvodih in tehničnih dosežkih**

Vsaka številka obsega približno 25 strani velikega formata 21×29 cm.

Letna naročnina: 12.000 dinarjev.

Posamezna številka: 1250 dinarjev.

Naročila pošiljajte na naslov: DIREKCIJA ZA IZDAVAČKU DELATNOST »TEHNIKA«, Beograd, Kneza Miloša 7/II; telefon 30-106, 30-057 in 30-024

Časopis »Litostroj« izhaja mesečno (s posebnimi prilogami) v nakladi 5800 izvodov — Ureja ga uredniški odbor — Glavni urednik dr. Branko Vrčon — Odgovorni urednik Pavel Perko — Tehnični urednik Estera Lampič — Tel. uredništva 313-511 (h. c.), telefon glavnega urednika 580, odgovornega 415 — Cena posamezni številki v prodaji 50 Sdin — Poštnina plačana v gotovini — Rokopisov ne vračamo — Tiska tiskarna ČZP »Primorski tisk« v Kopru.